

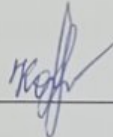
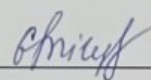
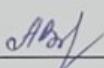
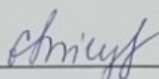
Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної (бакалаврської) роботи

зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування

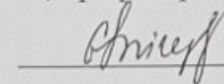
Тема роботи: «Формування організації волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади»

Виконав: студент групи ПУА-22 / Коробейко А.М. /
Керівник випускної роботи / д.е.н., професор Міщук Є.В. /
Нормоконтролер / к.е.н., доцент Адамовська В.С. /
Завідувач кафедри / д.е.н, професор Міщук Є.В. /

Кривий Ріг
2026 р.

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління
Перший (бакалаврський) рівень
Галузь знань 28 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 281 – Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав.кафедри МООПУ
д.е.н., професор Євгенія МІЩУК

«19» лютого 2026 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (бакалаврську) роботу здобувачу вищої освіти

КОРОБЕЙКО Анастасії Миколаївні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Формування організації волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади»

керівник роботи: Міщук Є.В., д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом по КНУ від «19» лютого 2026 року № 111с

2. Строк подання студентом роботи: «15» червня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукова та періодична література з питань формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади, відповідні нормативно-правові акти, офіційні сайти Криворізької міської ради.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити:

1. Теоретичні основи формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади.

2. Практичні засади формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади.

5. Перелік графічного матеріалу:

Рис. 2.1 – Кількість мешканців громади, осіб

Рис. 2.2 – Середньомісячна номінальна зарплата, грн

Рис. 2.3 – Обсяги використання питної води, млн м3

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	<i>Мішук ЄВ</i>	17.03 <i>ЄВ</i>	16.04 <i>ЄВ</i>
Розділ 2	<i>Мішук ЄВ</i>	17.04 <i>ЄВ</i>	21.05 <i>ЄВ</i>

7. Календарний план:

№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Позначка про виконання
1	Співбесіда зі здобувачем вищої освіти за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	19.02.2026	Виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної (бакалаврської) роботи	19.02.2026 - 08.03.2026	Виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (бакалаврської) роботи	10.03 - 15.03.2026	Виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної (бакалаврської) роботи та подання його керівнику	17.03 - 26.04.2026	Виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної (бакалаврської) роботи та подання його керівнику	17.04 - 21.05.2026	Виконано
6	Підготовка вступної частини	22.05.2026	Виконано
7	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	23.05.- 30.05.2026	Виконано
8	Отримання відгуку керівника	16.06.2026	Виконано
9	Попередній захист роботи	12.06.2026	Виконано
10	Захист роботи в ЕК		

Дата видачі завдання «19» лютого 2026 р.

Студент

Коробейко А.М.
(підпис)

Коробейко А.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

Мішук Є.В.
(підпис)

Мішук Є.В.

	Стор.
ЗАВДАННЯ НА РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	6
ВСТУП	7
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ЯК ФОРМИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ У ВИРІШЕННІ НАГАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ГРОМАДИ	9
1.1 Поняття волонтерського руху та його основні види	9
1.2 Механізм формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади	19
1.3 Аналіз нормативно-правових актів щодо волонтерського руху в Україні	27
2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ЯК ФОРМИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ У ВИРІШЕННІ НАГАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ГРОМАДИ	33
2.1 Загальна характеристика Криворізької міської територіальної громади	33
2.2 Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку волонтерського руху у м. Кривий Ріг	49
2.3 Проблеми формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення та шляхи їх вирішення	60
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	79

РЕФЕРАТ

ВР: 78 сторінок, 21 таблиця, 3 рисунка, 78 джерел, 1 додаток

Мета роботи: визначення ролі волонтерського руху у вирішенні нагальних проблем громади.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати теоретичні засади волонтерського руху та визначити його основні види;
- проаналізувати механізм формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади;
- дослідити нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні;
- надати соціально-економічну характеристику Криворізької міської територіальної громади;
- проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку волонтерського руху в місті Кривий Ріг;
- виявити ключові проблеми формування волонтерського руху та розробити практичні рекомендації щодо їх подолання.

Об'єктом дослідження виступає процес формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади.

Предметом дослідження є волонтерський рух.

Результати дослідження і новизна. Встановлено, що волонтерський рух КМТГ у період після 2022 року трансформувався у багаторівневу систему соціальної підтримки, яка виконує компенсаторну функцію щодо державних сервісів і охоплює військову, гуманітарну, соціальну та освітню сфери. Доведено, що його розвиток має нерівномірний і кризово-зумовлений характер, а ефективність значною мірою залежить від рівня координації, ресурсного забезпечення та інституційної інтеграції організацій.

Новизна полягає в уточненні волонтерського руху як мережево-інституційної системи соціальної самоорганізації, що функціонує у режимах кризової мобілізації та відновлення, а також у визначенні ключових чинників його фрагментації та ресурсної нерівності в умовах великої індустріальної громади.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ,
САМООРГАНІЗАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ, ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА,
ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, РОЗВИТОК ГРОМАДИ, ГРОМАДСЬКА
УЧАСТЬ, СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ, МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ,
СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

1. ВПО – внутрішньо переміщені особи
2. ВР – волонтерський рух
3. ГО – громадська (-кі) організація (-ції)
4. ЗУ – Закон України
5. див. – дивись
6. КП – комунальне підприємство
7. КМР – Криворізька міська рада
8. КМУ – Кабінет Міністрів України
9. КМТГ – Криворізька міська територіальна громада
10. МР – міська рада
11. МС – місцеве самоврядування
12. ОМС – органи місцевого самоврядування
13. ПКУ – Податковий кодекс України
14. рис. – рисунок
15. ТГ – територіальна громада (-них – д)
16. тис. грн. – тисячі гривень

Соціально-економічні зміни, наслідки воєнних дій, внутрішня міграція населення, потреба в підтримці соціально вразливих груп та обмеженість ресурсів ОМС актуалізують пошук ефективних механізмів громадської самоорганізації. За таких умов волонтерський рух виступає не лише інструментом надання допомоги, а й важливим чинником консолідації населення, розвитку громадянської активності та формування соціального капіталу громади.

Особливої значущості волонтерський рух набув в Україні в період воєнного стану, коли значна частина суспільних потреб задовольняється завдяки ініціативності громадян та діяльності волонтерських об'єднань. Волонтерський рух сприяє оперативному реагуванню на нагальні потреби населення, підтримці військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, закладів охорони здоров'я, освіти та інших соціально важливих сфер. Водночас подальший розвиток волонтерства стримується низкою організаційних, фінансових, інформаційних та нормативно-правових проблем, що потребують наукового осмислення та вироблення практичних рекомендацій щодо їх подолання.

Вивчення особливостей функціонування волонтерських ініціатив у КМТГ дозволить визначити сучасні тенденції розвитку волонтерства, виявити наявні проблеми та окреслити напрями підвищення ефективності взаємодії громадськості, волонтерських організацій та органів місцевого самоврядування. Зазначене обумовлює теоретичну та практичну значущість обраної теми дослідження.

Мета роботи: визначення ролі волонтерського руху у вирішенні нагальних проблем громади.

Завдання дослідження:

– охарактеризувати теоретичні засади ВР та визначити його основні види;

- проаналізувати механізм формування ВР як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади;
- дослідити нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні;
- надати соціально-економічну характеристику КМТГ;
- проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку ВР в місті Кривий Ріг;
- виявити ключові проблеми формування ВР та розробити практичні рекомендації щодо їх подолання.

Об'єктом дослідження виступає процес формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади.

Предметом дослідження є волонтерський рух як форма самоорганізації населення.

Теоретичну основу становили методи аналізу та синтезу, що дозволили узагальнити підходи до трактування ВР як форми соціальної самоорганізації. Метод системного аналізу використано для дослідження волонтерського середовища КМТГ як цілісної соціально-економічної та інституційної системи. Для оцінювання динаміки соціально-економічних процесів застосовано методи статистичного та порівняльного аналізу, що дали змогу виявити тенденції розвитку населення, ринку праці, міграційних процесів та волонтерської активності. Метод структурно-функціонального аналізу використано для визначення ролі окремих волонтерських організацій у забезпеченні потреб громади. Застосовано також метод узагальнення для формування висновків і метод індукції для переходу від аналізу окремих кейсів волонтерських ініціатив до узагальненої моделі функціонування волонтерського руху в умовах КМТГ.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ЯК ФОРМИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ У ВИРІШЕННІ НАГАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ГРОМАДИ

1.1 Поняття волонтерського руху та його основні види

Історично витоки волонтерства у сфері, дотичній до сучасного публічного управління, пов'язані з переходом від патерналістських моделей соціальної опіки до більш диференційованих форм соціальної відповідальності. У традиційних суспільствах допомога реалізовувалася через локальні громади, релігійні інституції та корпоративні структури, які фактично виконували функції первинного соціального управління. Однак саме модернізація держави у XIX столітті створила передумови для виокремлення волонтерства як окремого елементу суспільного управління, що доповнює, а не заміщує державні механізми [5; 24].

Ключовим етапом інституційного оформлення волонтерства вважається діяльність Анрі Дюнан після битви при Сольферіно (1859 р.), яка стала каталізатором формування міжнародної системи гуманітарного реагування. З точки зору публічного управління, цей процес можна інтерпретувати як перший приклад створення наддержавного координаційного механізму, заснованого на принципах добровільності, нейтральності та мережевої організації ресурсів. Заснування Міжнародного комітету Червоного Хреста стало інституційною моделлю, яка продемонструвала можливість ефективного залучення недержавних акторів до виконання функцій публічного інтересу [36].

У XX столітті волонтерський рух поступово інтегрується у систему публічного адміністрування соціальної сфери. Після Другої світової війни відбувається розширення ролі міжнародних організацій, неурядових структур та програм розвитку, що формують багаторівневу систему управління соціальними процесами. У цей період волонтерство набуває рис інструменту

реалізації соціальної політики, зокрема у сферах охорони здоров'я, освіти, відновлення територій та подолання соціальної нерівності. У теорії публічного управління це відображає перехід до моделі багаторівневого врядування, де держава взаємодіє з мережею недержавних акторів [20; 33].

Наприкінці XX – на початку XXI століття ВР трансформується під впливом цифровізації та глобалізаційних процесів, набуваючи ознак мережевого управління. Волонтерські ініціативи стають більш децентралізованими, швидко мобілізованими та орієнтованими на проектний принцип організації діяльності. У межах публічного управління це означає перехід від ієрархічних моделей координації до гнучких горизонтальних структур, де ключову роль відіграють комунікація, довіра та соціальний капітал [34].

В українських умовах особливе значення ВР набуває після 2014 року, коли внаслідок зовнішньої агресії виникла необхідність швидкої мобілізації суспільних ресурсів поза межами традиційних державних інституцій. Волонтерство стає елементом компенсаторного публічного управління, забезпечуючи безперервність надання критично важливих послуг у сфері оборони, соціального захисту та гуманітарної допомоги [1; 2]. З 2022 року воно набуває ознак квазіінституційної системи кризового управління, яка функціонує паралельно з державними структурами та підсилює їхню спроможність у надзвичайних умовах [13] (табл. 1.1).

У сучасному науковому дискурсі паралельно функціонують три близькі, але не тотожні категорії: «волонтерська діяльність», «волонтерство» та «волонтерський рух». Їх співіснування відображає різні рівні концептуалізації одного й того самого соціально-управлінського явища, що пов'язане з добровільною участю громадян у вирішенні суспільно значущих проблем [15].

Поняття «волонтерська діяльність» доцільно розглядати як найбільш операційний та нормативно закріплений рівень, який фіксує конкретні дії індивідів або груп, спрямовані на надання безоплатної допомоги в межах визначених правових та організаційних рамок [18; 21].

Таблиця 1.1 – Зміни у діяльності ГО

Показник	До 2014 року	2014–2022 роки (після Майдану та початку війни на Донбасі)	2022–2025 роки (повномасштабна війна)
Основні сфери діяльності	Переважає культура, освіта, екологія, права людини	Волонтерський рух, допомога армії, підтримка ВПО, правозахисна діяльність	Допомога ЗСУ, ветеранам, переселенцям; гуманітарні програми; інтеграція у відбудову
Фінансування	Локальні джерела: членські внески, благодійні пожертви	Зростання ролі міжнародних грантів; розвиток фандрейзингу	Домінування міжнародних грантів; краудфандинг; корпоративна благодійність; військові фонди
Масштаби участі громадян	Низькі (обмежене залучення, переважно активісти у великих містах)	Різне зростання після Майдану; формування мереж волонтерів	Масове залучення; понад 70% громадян мають досвід участі у волонтерських/благодійних ініціативах
Форми діяльності	Локальні проєкти, культурні заходи, правозахисні акції	Волонтерство, збір коштів, адвокація, мобілізація через соцмережі	Інституціалізація волонтерства, розвиток цифрових платформ, міжнародна співпраця
Співпраця з державою	Обмежена, часто конфліктна	Часткова інституціоналізація (громадські ради, діалог з владою)	Поглиблена співпраця: партнерство з урядом і місцевою владою у сфері безпеки, гуманітарної допомоги, відбудови
Виклики	Низька довіра, слабе фінансування, залежність від донорів	Війна на Донбасі, корупція, нерівномірність розвитку регіонів	Повномасштабна війна, фінансова нестабільність, антибезпека команд, виснаження ресурсів
Адаптаційні механізми	Пошук підтримки в місцевих громадах	Розвиток горизонтальних мереж, онлайн-інструментів	Масова цифровізація, інтернаціоналізація, диверсифікація ресурсів
Суспільна роль	Другорядна, периферійна у політичному процесі	Зростання значення як «подушки безпеки» для суспільства	Ключовий елемент національної стійкості та відновлення після війни

Джерело: [1,с.14]

У цьому контексті воно найближче до практики публічного адміністрування, оскільки може бути вимірним, регульованим і інтегрованим у механізми реалізації державної соціальної політики (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Наукові підходи до визначення поняття «волонтерство» та «волонтерська діяльність»

Автор	Визначення
1	2
В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко, Т. М. Байдак	Волонтерство – «самостійний вид соціальної діяльності, характерними рисами якого є добровільність, відсутність матеріальної винагороди та суспільна користь результатів діяльності» [2].
В. В. Вашкович	Волонтерська діяльність – «незвична форма благодійництва, яка є добровільною та безоплатною і надається людям, що потребують допомоги, з метою покращення їхнього життєвого стану» [3].
В. Голуб	Волонтерська діяльність – «благодійна діяльність окремих осіб або груп людей, що здійснюється безоплатно на користь громади та суспільства» [4].
П. Горінов, Р. Драпушко	Волонтерство – «суспільно корисна, систематична та добровільна благодійна діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на надання допомоги громадянам, організаціям та суспільству» [5].

1	2
Д. М. Горєлов	Волонтерство – «особлива форма благодійності, що має добровільний та безоплатний характер і спрямована на допомогу іншим людям для покращення їхнього становища» [6].
Т. П. Голованова, Ю. А. Гапон	Волонтерство – «суспільно корисна діяльність, спрямована на досягнення загального блага, яка ґрунтується на загальнолюдських цінностях та не має політичного характеру» [7].
М. Козачук	Волонтерство – «соціокультурна практика добровільної взаємодії людей, спрямована на вирішення соціальних проблем і зумовлена культурними цінностями, нормами та традиціями суспільства» [8].
В. С. Сірко	Волонтерська діяльність – «добровільна, усвідомлена, цілеспрямована, безкорислива та суспільно корисна діяльність щодо безоплатного надання допомоги отримувачам волонтерської допомоги» [9].
Н. І. Грищенко	Волонтерство – «ефективний механізм об'єднання людських ресурсів, громадської ініціативи та суспільної консолідації для вирішення соціальних завдань і підвищення ефективності соціальної політики» [10].
О. В. Панкова, О. Ю. Касперович, О. В. Іщенко	«Волонтерство в сучасних умовах України розглядається як добровільна діяльність громадян, спрямована на підтримку цивільного населення, внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців» [11].
Закон України «Про волонтерську діяльність»	Волонтерська діяльність – «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює таку діяльність» [12].

Джерело: [2 – 13]

Термін «волонтерство» має більш узагальнений і концептуально-ціннісний характер. У межах публічного управління він інтерпретується як соціальний інститут або форма суспільної активності, що базується на принципах добровільності, солідарності та безоплатності. Волонтерство відображає не лише сукупність дій, а й систему мотивів, норм і практик, які формують основу для взаємодії держави та громадянського суспільства у сфері публічних благ [11; 13].

Натомість, «волонтерський рух» характеризується як макрорівневе явище, котре охоплює сукупність організованих суб'єктів, мереж, ініціатив і інституцій, об'єднаних спільною метою реагування на суспільні потреби. З точки зору теорії публічного управління, волонтерський рух доцільно розглядати як елемент мережевого врядування, що забезпечує горизонтальну

координацію ресурсів, підвищує адаптивність управлінських систем та компенсує обмеження державного апарату в умовах криз і трансформацій [19; 20] (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Поняття ВР

Автор	Визначення волонтерського руху	Критичні міркування
І.Д. Зверєва, Г.М. Лактіонова	Волонтерський рух – «це добродійна робота, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот та суспільства в цілому» [15; 16].	Підхід акцентує етичну та ціннісну складову волонтерства, однак недостатньо враховує інституційний вимір та мережеву організацію волонтерського руху як системного явища публічного управління.
Л.Ф. Камінська	Волонтерський рух – «є різновидом суспільних рухів, які в науковій літературі частіше за все визначаються як тип колективної дії, спрямованої на зміни, є втіленням спільного прагнення всіх суб'єктів волонтерської діяльності до подолання соціальних проблем» [17].	Визначення коректно підкреслює трансформаційний характер руху, однак є надто загальним і не розмежовує волонтерство з іншими формами колективної соціальної дії, такими як громадські рухи або активізм.
В.Л. Голуб	Волонтерський рух – «це сукупність дій усіх суб'єктів волонтерської діяльності, спрямованих на досягнення мети волонтерської діяльності у спосіб волонтерської діяльності» [18].	Формулювання є тавтологічним і методологічно слабким, оскільки не розкриває структурних, інституційних та управлінських характеристик явища.
Р.А.Калениченко	Волонтерський рух – «це внесок, який робиться людьми на засадах добровільної діяльності, без матеріального заохочення, для добробуту і процвітання суспільства. Ця діяльність може набувати різних форм: від повсякденної взаємодопомоги до спільних дій психологів і соціальних працівників під час кризи» [19].	Перевагою є широке охоплення форм волонтерства, однак відсутня аналітична диференціація між індивідуальними практиками та організованими мережевими структурами волонтерського руху.
Л.М. Буркова, Н.М. Кругла	Волонтерський рух – «колективні або індивідуальні дії волонтерів, спрямовані на певні позитивні зміни у державному або суспільному устрої, що виникають під час надання волонтерської допомоги» [20, с.552].	Визначення є найбільш наближеним до управлінського підходу, оскільки враховує змінювальний ефект волонтерства, однак потребує чіткого розмежування рівнів організації (мікро-, мезо-, макрорівень) та механізмів координації.

Джерело: [15 – 20]

Структурно ВР включає формалізовані та неформалізовані організаційні одиниці: благодійні фонди, громадські об'єднання, волонтерські центри при

органах місцевого самоврядування, ініціативні групи громадян, професійні спільноти, а також цифрові платформи координації допомоги. Усі ці суб'єкти не утворюють ієрархічної системи управління, натомість функціонують у горизонтальній мережі, де координація здійснюється через обмін ресурсами, інформацією та довірою [35; 75] (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Суб'єкти волонтерського руху у системі публічного управління

№	Суб'єкт	Характеристика у контексті публічного управління
1	Благодійні фонди	Інституціоналізовані неприбуткові організації, що здійснюють акумуляцію та розподіл фінансових і матеріальних ресурсів для задоволення суспільних потреб. Виконують функцію фінансового посередника між донорами, державою та кінцевими отримувачами допомоги.
2	Громадські об'єднання	Формалізовані структури громадянського суспільства, які забезпечують організацію волонтерської діяльності, представництво інтересів громад та участь у формуванні та реалізації соціально значущих ініціатив. Виконують функцію інституційної координації та адвокації.
3	Волонтерські центри при органах місцевого самоврядування	Квазіінституційні структури публічно-приватної взаємодії, які забезпечують оперативну координацію волонтерських ресурсів на місцевому рівні. Виконують функцію інтеграції громадянських ініціатив у систему муніципального управління.
4	Ініціативні групи громадян	Неформалізовані об'єднання осіб, що виникають ситуативно для вирішення конкретних соціальних або гуманітарних завдань. Характеризуються високою гнучкістю та швидкою мобілізацією ресурсів, але низьким рівнем інституційної стабільності.
5	Професійні спільноти	Об'єднання фахівців, які залучають свої професійні компетенції до волонтерської діяльності (медики, IT-спеціалісти, юристи тощо). Виконують функцію експертної підтримки та підвищення якості рішень у сфері публічних потреб.
6	Цифрові платформи координації допомоги	Інформаційно-комунікаційні системи, що забезпечують швидкий обмін даними, координацію ресурсів і взаємодію між учасниками волонтерського руху. Виконують функцію цифрової інфраструктури мережевого управління та підвищують ефективність розподілу допомоги.

З позиції функціонального підходу ВР виконує низку ключових функцій у системі публічного управління. По-перше, це функція оперативного реагування на суспільні кризи, коли швидкість мобілізації ресурсів є надважливою, однак державні інституції діють із природною інерційністю. По-друге, це функція ресурсної компенсації, що полягає у залученні матеріальних,

фінансових, людських та інформаційних ресурсів поза межами бюджетної системи. По-третє, функція соціальної інтеграції, яка забезпечує консолідацію громадян навколо спільних цілей та підвищує рівень соціальної згуртованості.

З організаційно-управлінської точки зору, ВР базується на принципах децентралізації, самоорганізації та проектного управління. Його ефективність значною мірою залежить від якості горизонтальних комунікацій, швидкості обміну інформацією та рівня соціального капіталу між учасниками. Важливу роль відіграють цифрові технології, які забезпечують координацію дій у режимі реального часу, знижуючи транзакційні витрати взаємодії між учасниками [5].

Визначальною ознакою самоорганізації у ВР є автономність прийняття рішень. Суб'єкти волонтерської діяльності самостійно ідентифікують суспільні потреби, визначають пріоритети дій, формують ресурси та обирають інструменти їх реалізації. При цьому, відсутній єдиний центр адміністративного управління, який би директивно регулював діяльність усіх учасників, що є ключовою характеристикою самоорганізованих систем.

ВР функціонує як сукупність горизонтальних зв'язків між індивідами, ініціативними групами та організаціями, де координація здійснюється через комунікацію, довіру та обмін ресурсами. У термінах публічного управління це відповідає моделі мережевого врядування, у якій ефективність забезпечується не ієрархією, а щільністю та якістю взаємозв'язків. ВР базується на здатності суспільства самостійно акумулювати матеріальні, фінансові, людські та інформаційні ресурси без прямої участі державного примусу. Така мобілізація є реакцією на суспільні виклики і відбувається через механізми солідарності, соціальної відповідальності та громадянської участі [75].

Самоорганізовані системи, зокрема волонтерські мережі, здатні оперативно реагувати на кризові ситуації, оскільки не обтяжені багаторівневими бюрократичними процедурами. Це дозволяє їм виконувати функції «швидкого реагування» у системі публічного управління, особливо в умовах війни або надзвичайних ситуацій [28].

Як правило, ВР формується навколо спільних соціальних цінностей: солідарності, взаємодопомоги, патріотизму та гуманізму. Саме вони виконують роль неформального регулятора поведінки учасників, замінюючи адміністративні механізми контролю, притаманні державному управлінню.

У системі публічного врядування ВР виконує також функцію «паралельної інфраструктури управління», особливо в умовах кризових ситуацій, зокрема воєнного стану, коли він частково бере на себе забезпечення логістики, гуманітарного забезпечення, інформаційної підтримки та навіть елементів безпекової функції. Таким чином, він виступає не лише доповненням до державного управління, а й адаптивним механізмом підвищення стійкості публічної системи.

ВР диференціюється за різними видами. Зокрема, як показано у табл. 1.5.

Таблиця 1.5 – Види волонтерської діяльності за змістом діяльності

№	Вид волонтерської діяльності	Коротка характеристика
1	2	3
1	Сусідська допомога	Надання допомоги сусідам, особливо людям похилого віку та особам, які потребують догляду; доставка продуктів, ліків, організація побутової підтримки, участь у забезпеченні безпеки житлових районів.
2	Підтримка Збройних Сил України фізичною працею	Будівництво оборонних споруд, виготовлення засобів захисту, підготовка матеріалів для потреб оборони держави.
3	Трансформація професійної діяльності	Використання професійних знань і навичок для безоплатного надання консультацій, послуг, виконання робіт гуманітарного або оборонного спрямування.
4	Освітня діяльність	Проведення навчань, тренінгів, інструктажів, створення навчальних матеріалів з питань безпеки, домедичної допомоги та інших актуальних тем.
5	Психологічна підтримка	Надання професійної та непрофесійної психологічної допомоги, емоційної підтримки, консультування осіб, які перебувають у кризових ситуаціях.
6	Збір, сортування та пакування допомоги	Організація збору гуманітарної допомоги, медикаментів, одягу, військового спорядження, а також їх сортування та підготовка до відправлення.
7	Кулінарна допомога	Приготування та доставка їжі військовослужбовцям, переселенцям, пацієнтам лікарень та іншим категоріям населення, які потребують підтримки.

1	2	3
8	Підтримка комерційних установ	Безоплатна допомога магазинам та іншим закладам у період підвищеного навантаження або нестачі персоналу.
9	Фінансові пожертви	Надання грошової допомоги військовим, благодійним фондам, постраждалим громадянам, внутрішньо переміщеним особам та іншим потребуючим.
10	Інформаційна діяльність	Поширення достовірної інформації, створення інформаційного контенту, ведення соціальних мереж, інформування громадськості та міжнародної спільноти.
11	Кіберактивність	Волонтерська діяльність у цифровому просторі: інформаційна безпека, протидія дезінформації, програмування, цифрова підтримка волонтерських ініціатив.
12	Надання житла та притулку	Тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, надання побутових послуг, допомога людям і тваринам, які втратили житло.
13	Політична та громадянська активність	Участь у громадських кампаніях, підписання петицій, проведення акцій підтримки та інших заходів громадянської активності.
14	Координація та управління волонтерською діяльністю	Організація роботи волонтерських центрів, координація учасників, логістичне забезпечення, обробка звернень та управління ресурсами.
15	Транспортування та евакуація	Перевезення гуманітарних вантажів, військового спорядження, евакуація населення із зон небезпеки та організація логістики.
16	Донорство крові	Добровільне здавання крові для забезпечення потреб медичних закладів та лікування постраждалих.
17	Духовна підтримка (молитва)	Надання моральної та духовної підтримки через молитву та інші форми релігійної допомоги.
18	Ліквідація наслідків руйнувань	Участь у розчищенні територій, відновленні житлових будинків та об'єктів інфраструктури після бойових дій і надзвичайних ситуацій.

Джерело: [12]; [13]

Якщо узагальнити такі види, то можна виділити: за функціональною спрямованістю, організаційною формою та сферою суспільного впливу. Така типологізація є необхідною для розуміння механізмів взаємодії громадянського суспільства і держави, а також для оцінки його ролі в системі публічного врядування.

За функціональною ознакою виокремлюється гуманітарний ВР, який спрямований на задоволення базових життєвих потреб населення, зокрема забезпечення продовольством, медикаментами, житлом та іншими ресурсами в

умовах криз. У контексті публічного управління він виконує функцію екстреного соціального реагування, частково компенсуючи обмеження державної системи соціального захисту [37].

Окремо слід виділити оборонно-підтримувальний ВР, який сформувався особливо інтенсивно в умовах воєнних конфліктів. Його діяльність охоплює забезпечення військових формувань, логістичну підтримку, виготовлення технічного обладнання та інформаційне забезпечення. З позиції державного управління цей вид волонтерства виступає як елемент розширеної системи національної стійкості [29; 32].

Соціально-сервісний ВР охоплює діяльність у сферах освіти, охорони здоров'я, соціальної підтримки вразливих груп населення та психологічної допомоги. Він виконує функцію доповнення державних соціальних послуг, підвищуючи їх доступність і гнучкість.

Інформаційно-комунікаційний ВР формується навколо створення, поширення та верифікації інформації. Він включає медіаволонтерство, протидію дезінформації, цифрову координацію допомоги та інформаційну підтримку населення. У сучасних моделях публічного управління цей вид ВР є важливим елементом інформаційної безпеки та кризових комунікацій [31].

Крім того, доцільно виокремити цифровий (кібер) ВРР, котрий функціонує у віртуальному середовищі та використовує інформаційні технології для організації допомоги, аналітики, програмування та підтримки державних і громадських ініціатив. Він відображає перехід до цифрових моделей мережевого врядування [17; 22].

Існує також координаційно-організаційний ВР, який забезпечує управління потоками ресурсів, логістикою, взаємодією між різними суб'єктами та інтеграцію локальних ініціатив у ширші мережі. Він виконує функцію неформального менеджменту кризових процесів [21].

1.2 Механізм формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення у вирішенні нагальних проблем громади

Початковою умовою формування ВР виступає поява суспільно значущої потреби, яка не може бути оперативно або повністю задоволена виключно через формалізовані механізми державного управління чи ринкові інструменти. У таких умовах виникає простір для громадянської ініціативи, яка ґрунтується на ціннісних установках солідарності, взаємодопомоги та соціальної відповідальності. Саме цей етап можна визначити як когнітивно-мотиваційну фазу, коли формується усвідомлення проблеми та готовність до участі [15].

Найчастіше, ВР формується як відповідь на кризу соціального забезпечення, коли державні механізми соціальної політики не повністю охоплюють вразливі групи населення або не забезпечують достатньої швидкості реагування. У таких умовах волонтерські ініціативи виконують компенсаторну функцію, тимчасово закриваючи «розриви» у наданні соціальних послуг [7; 19].

Іншим важливим джерелом його виникнення є військово-політичні та безпекові кризи, котрі супроводжуються різким зростанням попиту на матеріальні, логістичні, інформаційні та гуманітарні ресурси. У цих умовах держава часто діє в режимі надзвичайного управління, що обмежує її координаційні можливості, тоді як волонтерські мережі забезпечують швидку мобілізацію ресурсів на основі горизонтальних зв'язків [26].

ВР рух також виникає як реакція на інституційну недовіру до державних структур або їхню недостатню ефективність. У ситуаціях, коли громадяни не сприймають державу як достатньо результативного актора у вирішенні суспільних проблем, формується паралельна система громадянської дії, що базується на самоорганізації, мережевій взаємодії та прямій участі [27; 75].

Окремим тригером виступають економічні кризи та дефіцит ресурсів, які обмежують можливості як держави, так і домогосподарств. У таких умовах

волонтерство компенсує нестачу матеріальної підтримки через механізми перерозподілу, благодійності та колективної взаємодопомоги [37].

Важливу роль відіграють також соціальні зміни та процеси модернізації суспільства, зокрема урбанізація, цифровізація та зростання горизонтальних комунікацій. Вони створюють технологічну та організаційну основу для швидкої координації великої кількості акторів без централізованого управління, що суттєво знижує бар'єри входу у волонтерську діяльність [24; 39].

У табл. 1.6 систематизовані проблеми і види ВР як відповідь на них.

Таблиця 1.6 – Взаємозв'язок суспільних проблем та формування видів ВР

Проблема	Вид волонтерського руху, що формується у відповідь
Низька соціальна згуртованість у громадах, дефіцит горизонтальних зв'язків	Волонтерський рух сусідської взаємодопомоги та локальної самоорганізації
Військова агресія та потреба у швидкому забезпеченні оборонних потреб	Волонтерський рух оборонної підтримки та матеріально-технічного забезпечення
Недостатність державних ресурсів у кризових умовах	Гуманітарно-компенсаторний волонтерський рух (збір і розподіл допомоги)
Масове переміщення населення та міграційні потоки	Волонтерський рух підтримки ВПО та евакуаційно-логістичної допомоги
Інформаційна невизначеність та потреба у швидкому поширенні даних	Інформаційно-комунікаційний волонтерський рух
Психологічна травматизація населення в умовах кризи або війни	Психосоціальний волонтерський рух (емоційна та психологічна підтримка)
Перевантаження медичної системи та дефіцит донорських ресурсів	Медико-волонтерський рух (донорство, допомога лікарням)
Порушення логістичних і транспортних систем	Логістично-евакуаційний волонтерський рух
Дефіцит цифрової безпеки та інформаційні атаки	Кіберволонтерський рух (цифрова безпека та інформаційний захист)
Нестача координації між ініціативами та розпорошеність зусиль	Координаційно-мережевий волонтерський рух
Потреба у швидкій інтеграції громадських ініціатив у систему управління	Інституціоналізований волонтерський рух у взаємодії з органами публічної влади
Економічна нестабільність та потреба у підтримці вразливих груп	Соціально-економічний волонтерський рух (підтримка домогосподарств і вразливих груп)

Наступним елементом механізму формування ВР є інституціалізація ініціативи, що проявляється у переході від спонтанних індивідуальних дій до

організованих форм взаємодії. Тут відбувається формування первинних організаційних структур:

- ініціативних груп,
- мереж взаємодопомоги,
- благодійних фондів,
- громадських об'єднань [39].

Важливу роль відіграє горизонтальна комунікація, яка забезпечується цифровими платформами, соціальними мережами та месенджерами, що суттєво знижують трансакційні витрати координації.

Третій рівень становить ресурсна мобілізація, яка охоплює залучення фінансових, матеріальних, людських та інформаційних ресурсів. Цей етап часто супроводжується виникненням гібридних моделей взаємодії держави і громадянського суспільства, коли органи публічної влади не лише регулюють, але й частково підтримують або інтегрують волонтерські ініціативи у систему надання публічних послуг або забезпечення безпеки [37].

Ресурсна мобілізація у ВР є не лише процесом акумуляції матеріальних і нематеріальних ресурсів, а й системою перерозподілу суспільних можливостей між різними рівнями управління: від локального до національного. Її специфіка полягає у тому, що ресурси залучаються не через адміністративний примус або ринкові стимули, а через механізми довіри, соціального капіталу та мережевої взаємодії. Фінансовий компонент у такій системі часто набуває децентралізованого характеру. Зокрема, замість централізованого фінансування через бюджетні програми формуються множинні мікропотоки пожертв: від приватних осіб, малих підприємств, діаспори або професійних спільнот. Характерним є використання цифрових інструментів краудфандингу, коли невеликі внески великої кількості учасників акумулюються у значні ресурси для закупівлі дронів, медичного обладнання або транспорту. Змінюється модель фінансового управління: замість вертикального розподілу ресурсів виникає горизонтальна модель фінансової координації [32; 34].

Типи волонтерів доцільно розглядати як структурований людський потенціал ВР, тобто як сукупність якісно різних форм людського капіталу, які визначають здатність суспільства генерувати, підтримувати та масштабувати волонтерську активність. Волонтер не є лише виконавцем допоміжних дій, а виступає носієм специфічного ресурсу, що має різну функціональну цінність для системи публічного управління та соціальної мобілізації [21] (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 – Типи волонтерів як людський потенціал

Класифікаційна ознака	Тип волонтерів
Вік	Діти; підлітки; молодь; люди зрілого віку; люди похилого віку
Ступінь професіоналізму	Професіонали; непрофесіонали
Тривалість волонтерської діяльності	Волонтери, які працюють тривалий період (понад 6 місяців); сезонні волонтери; волонтери короткострокової участі (разові акції, менше 6 місяців)
Соціальна роль / статус	Учні; студенти; безробітні; фахівці (спеціалісти); батьки; сім'ї; пенсіонери; волонтери, які обрали працю як альтернативу вироку
Ступінь мобільності	Мобільні; немобільні; з обмеженою мобільністю
Приналежність до організації	Корпоративні волонтери; волонтери громадських організацій; волонтери державних організацій (соціальних установ); волонтери релігійних організацій; волонтери ініціативних груп територіальних громад
Досвід волонтерської роботи	Волонтери без досвіду; волонтери з незначним досвідом; волонтери з достатнім досвідом
Склад волонтерської групи	Змішаний (різні типи волонтерів); однотипний (однорідні групи: студенти, пенсіонери тощо)

Джерело: [21, с.31]

Вікова диференціація формує демографічний ресурсний профіль волонтерського руху. Молодші групи населення, як правило, забезпечують високу мобільність, швидку адаптацію до цифрових інструментів координації та участь у динамічних формах активності, тоді як старші групи акумулюють досвід, стабільність участі та здатність до довготривалих форм підтримки соціальних ініціатив. У сукупності це створює баланс між інноваційністю та стійкістю волонтерських практик [21].

Професійний рівень волонтерів відображає якість інтелектуального та кваліфікаційного ресурсу. Особи з професійною підготовкою здатні забезпечувати експертну підтримку, виконання спеціалізованих завдань і

підвищення ефективності організаційних процесів, тоді як непрофесійні учасники формують масову основу залучення, забезпечуючи масштабованість і соціальну широту руху [21].

Тривалість участі у волонтерській діяльності характеризує часовий ресурс, тобто ступінь стабільності залучення людського капіталу. Довготривала участь створює ядро організаційної пам'яті, дозволяє формувати сталі практики та підтримувати інституційну безперервність, тоді як короткострокова або ситуативна участь забезпечує гнучкість і швидке реагування на кризові потреби [5].

Соціально-рольовий статус волонтерів відображає ресурс соціальної вбудованості, який визначає доступ до різних соціальних мереж і каналів впливу. Різні соціальні групи забезпечують проникнення ВР у різні сегменти суспільства, що підсилює горизонтальну інтеграцію та комунікативну ефективність [17].

Мобільність волонтерів є просторово-операційним ресурсом, що визначає здатність до фізичного переміщення, участі в евакуаційних, логістичних або польових заходах, а також до швидкого реагування на локальні запити. Обмежена мобільність при цьому не зменшує значущості ресурсу, оскільки часто компенсується інформаційною, координаційною або дистанційною активністю [19].

Організаційна приналежність формує інституційний ресурсний вимір. Волонтери, інтегровані в організації або корпоративні структури, підсилюють керованість і масштабованість діяльності, тоді як учасники неформальних ініціатив забезпечують інноваційність, швидкість самоорганізації та здатність діяти поза формалізованими процедурами [39].

Досвід волонтерської роботи відображає накопичений операційний ресурс, що визначається здатністю діяти в умовах невизначеності, передавати практики та формувати внутрішні механізми навчання в межах руху. Досвідчені учасники виконують функцію внутрішніх координаторів та стабілізаторів процесів [39].

Відтак людський ресурс у процесі мобілізації набуває форми ситуативної професіоналізації. Це означає, що залучення громадян відбувається не лише за принципом добровільності, але й на основі їхніх професійних компетенцій. Наприклад, інженери залучаються до модернізації техніки, IT-фахівці – до створення систем цифрової координації, медики залучаються до організації польових шпиталів або тренінгів з домедичної допомоги. У результаті, формується тимчасова, але високоспеціалізована «мережева бюрократія», яка доповнює державні інституції у сферах, де вони перевантажені або обмежені у ресурсах [28; 39].

Матеріальні ресурси мобілізуються через логістичні мережі, які часто формуються поза межами традиційних державних закупівель. Наприклад, у кризових умовах бізнес може безпосередньо передавати продукцію: від одягу до техніки, волонтерським центрам, минаючи класичні канали розподілу. Прикладом є кооперація між аграрними підприємствами та волонтерськими штабами, коли продукція сільського господарства використовується для забезпечення внутрішньо переміщених осіб або військових підрозділів. Це створює паралельні логістичні системи, які функціонують поряд із державними, але значно швидше адаптуються до змін попиту [38].

Інформаційна складова ресурсної мобілізації відіграє окрему роль, оскільки саме вона забезпечує синхронізацію всіх інших ресурсів. У сучасних умовах це проявляється у використанні цифрових платформ, чат-спільнот, інтерактивних карт і систем швидкого обміну даними. Наприклад, координація евакуаційних маршрутів або розподіл гуманітарної допомоги часто відбувається через оперативно оновлювані онлайн-таблиці або месенджер-канали, що дозволяє мінімізувати часові втрати і уникати дублювання зусиль.

Окремої уваги заслуговує зміна ролі органів публічної влади. Вони дедалі частіше виконують функцію не прямого управління, а фасилітації та інституційного посередництва. Наприклад, ОМС можуть надавати складські приміщення для волонтерських хабів, координувати транспортні потоки або

забезпечувати юридичне оформлення гуманітарних вантажів. Держава, при цьому, виступає як інтегратор ресурсних потоків, а не їх єдиний розпорядник.

Четвертим компонентом формування ВР є мережеве розширення та дифузія практик, коли локальні ініціативи трансформуються у стійкі мережі взаємодії між різними суб'єктами: громадськими організаціями, професійними спільнотами, ОМС та цифровими координаційними платформами. На цьому етапі ВР набуває ознак системності та територіальної масштабованості. Зазначене передбачає не лише про кількісне зростання учасників, а про якісну зміну архітектури взаємодії, коли окремі локальні практики починають відтворюватися в інших територіальних і організаційних контекстах як стандартизовані моделі дії. Одним із ключових проявів цього процесу є формування «вузлів концентрації взаємодії», тобто центрів, які акумулюють інформаційні, матеріальні та організаційні потоки. Ними можуть бути великі волонтерські хаби у містах, які виконують функцію не лише складів чи пунктів прийому допомоги, а й координаційних центрів перерозподілу ресурсів між регіонами. Так, у великих міських агломераціях такі центри стають транзитними вузлами, через які гуманітарні вантажі розподіляються до менших громад, де ресурси є більш обмеженими [37; 39].

Важливою характеристикою мережевого розширення є виникнення функціонально спеціалізованих підмереж. У межах одного ВР поступово виокремлюються групи, які концентруються на конкретних завданнях: логістика, медичне забезпечення, цифрова координація, юридична допомога або аналітична підтримка. Наприклад, частина волонтерських структур спеціалізується виключно на закупівлі та технічному обслуговуванні безпілотних систем, тоді як інші орієнтовані на організації евакуаційних маршрутів або забезпеченні медичних підрозділів. Подібна диференціація підвищує ефективність системи в цілому, оскільки дозволяє уникати дублювання функцій і знижує транзакційні витрати [25; 39].

Окремим виміром є дифузія організаційних практик, коли успішні моделі дій швидко копіюються іншими групами без централізованого регулювання.

Наприклад, якщо певна громада впроваджує ефективну систему сортування та логістики гуманітарної допомоги, ця модель через цифрові канали комунікації швидко поширюється в інші регіони. У результаті формується ефект «інституційного наслідування», коли стандарти організації волонтерської діяльності виникають еволюційно, а не через адміністративне затвердження.

Важливо, що мережеве розширення супроводжується зміною ролі ТГ. Органи ОМС дедалі частіше виступають не як єдині координатори, а як учасники багатосторонніх мереж, у яких вони взаємодіють з громадськими організаціями, бізнесом і неформальними ініціативами. Наприклад, муніципалітети можуть надавати інфраструктуру для волонтерських платформ, тоді як операційне планування здійснюється спільно з громадськими структурами та професійними групами. Цифрові технології відіграють роль каталізатора цього процесу, забезпечуючи швидке масштабування практик. Онлайн-платформи координації дозволяють одночасно управляти великою кількістю запитів і пропозицій допомоги, створюючи ефект «мережевої прозорості», коли учасники бачать актуальний стан потреб і ресурсів у реальному часі. Це суттєво змінює класичну модель управління, в якій інформація проходить через ієрархічні рівні [27; 31].

Варто відмітити, що волонтерська діяльність є окремою формою благодійної діяльності. Якщо головним ресурсом виступають гроші, майно чи товари – це, переважно, благодійність. Якщо головним ресурсом є безоплатна праця, час і компетенції людини – це волонтерство. Часто в сучасних громадських ініціативах обидва види діяльності поєднуються. У табл. 1.8. представлені відмінності.

Завершальним елементом механізму формування ВР виступає інституційне закріплення, яке проявляється у формалізації норм, правовому регулюванні волонтерської діяльності, створенні державних і муніципальних програм підтримки, а також у включенні волонтерства до стратегій розвитку громадянського суспільства та публічного управління. У результаті волонтерський рух переходить із режиму кризової мобілізації до стабільного

елемента системи соціального управління. З позицій інституційної теорії це означає виникнення стійких правил, процедур і організаційних рамок, які визначають допустимі форми взаємодії між волонтерськими структурами та органами публічної влади [39].

Таблиця 1.8 – Відмінності волонтерської діяльності від благодійної

Критерій порівняння	Благодійна діяльність	Волонтерська діяльність
Сутність	Добровільне надання допомоги у матеріальній, фінансовій, організаційній або іншій формі	Добровільна безоплатна діяльність особи, спрямована на надання допомоги іншим
Основний ресурс	Кошти, майно, товари, обладнання, послуги	Час, праця, знання, навички, досвід
Що надається?	Матеріальні та фінансові ресурси	Особиста участь і виконання суспільно корисної роботи
Основний суб'єкт	Благодійники (фізичні та юридичні особи, фонди, підприємства)	Волонтери (переважно фізичні особи)
Форма участі	Пожертви, гранти, передача майна, фінансування проєктів	Організація заходів, догляд за людьми, логістика, консультування, фізична допомога
Особиста присутність	Не є обов'язковою	Переважно обов'язкова
Результат діяльності	Забезпечення потребуючих необхідними ресурсами	Безпосереднє виконання робіт або надання послуг
Приклад	Передача лікарні медичного обладнання або закупівля дронів для ЗСУ	Робота у гуманітарному штабі, сортування допомоги, доставка вантажів, догляд за людьми
Масштаб поняття	Ширше поняття	Вужче поняття, одна з форм благодійної діяльності
Ключова ознака	Безоплатна передача ресурсів	Безоплатна праця та особиста участь

Важливим є те, що така інституціоналізація не зводиться лише до юридичного оформлення, а охоплює також закріплення соціальних очікувань щодо ролі волонтерства як легітимного та необхідного елементу суспільного розвитку. У системі публічного управління це супроводжується появою механізмів координації, які забезпечують узгодження дій різних суб'єктів у межах спільних політик і програм. Волонтерський сектор починає розглядатися як партнерський ресурс, що може бути залучений до реалізації державних функцій у сфері соціальної політики, безпеки, гуманітарного реагування та відновлення [37; 39].

Разом із цим, інституційне закріплення передбачає формування довгострокових каналів взаємодії, які знижують залежність волонтерської активності від ситуативних кризових імпульсів. Перелічене сприяє переходу від епізодичних форм участі до більш передбачуваних і структурованих моделей співпраці, що підвищує керованість та ефективність усього управлінського середовища.

1.3 Аналіз нормативно-правових актів щодо волонтерського руху в Україні

Правове регулювання ВР в Україні базується на поєднанні спеціального закону, суміжних законодавчих актів, підзаконних нормативних документів та стратегічних програм державної політики. Центральне місце у цій системі займає Закон України «Про волонтерську діяльність», який виконує функцію базового кодифікуючого акта у сфері добровільної безоплатної соціально спрямованої діяльності [12].

Ключовим нормативним актом є Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 №3236-VI [12]. Він визначає правову природу волонтерської діяльності як «добровільної, неприбуткової та соціально орієнтованої діяльності, що здійснюється шляхом надання волонтерської допомоги» [12]. У законі закріплено базові категорії, зокрема «волонтер», «волонтерська організація», «волонтерська допомога», а також визначено загальні засади організації такої діяльності та її правовий статус. Важливим є те, що закон прямо відмежовує волонтерську діяльність від побутової, дружньої або сімейної допомоги, що має значення для правозастосовної практики, особливо у сфері оподаткування та соціального захисту [12].

Інші нормативно-правові акти представлені в табл. 1.9.

Таблиця 1.9 – Правові акти щодо ВР

Нормативно-правовий акт	Предмет регулювання	Юридичне значення для волонтерського руху
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України» від 15.08.2022 № 2520-IX	Податкові аспекти волонтерської та благодійної діяльності, зокрема порядок оподаткування коштів, що збираються фізичними особами на власні рахунки для надання благодійної допомоги	Запроваджує податкові пільги та звільнення від оподаткування для коштів, що спрямовуються на благодійні цілі, що суттєво спрощує фінансову діяльність волонтерів і підвищує прозорість збору допомоги
Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII (ред. 27.04.2022)	Правові засади надання соціальних послуг, у тому числі із залученням волонтерських організацій та окремих волонтерів	Інституціоналізує волонтерство як елемент системи соціального захисту, визначає його роль у наданні соціальних послуг вразливим категоріям населення
Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 № 2558-III (ред. 15.12.2021)	Організація соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, включаючи залучення громадських та волонтерських структур	Закріплює можливість участі волонтерів у соціальній роботі, особливо у сфері підтримки сімей і молоді, що посилює партнерство держави і громадянського суспільства
Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 783 «Про Національну соціальну сервісну службу України»	Створення та функціонування Нацсоцслужби як центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики, включно з волонтерською діяльністю	Формує інституційний механізм державного управління у сфері волонтерства, забезпечує координацію, контроль і реалізацію державної політики у цій сфері

Джерело: [40; 41; 42 та ін.]

Особливе значення мають нормативні документи щодо гуманітарної допомоги, які фактично формують адміністративний режим обігу ресурсів, що використовуються у волонтерській діяльності, особливо в умовах воєнного стану [9].

Правове регулювання волонтерського руху не є ізольованим і тісно пов'язане з іншими галузями права [9].

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає правові рамки діяльності благодійних фондів, які часто виступають інституційною основою волонтерських ініціатив. Податкове законодавство

встановлює умови оподаткування доходів та пожертв, що має критичне значення для фінансової прозорості руху. Окрему роль відіграють норми цивільного та адміністративного права, які регулюють договірні відносини між волонтерами, організаціями та отримувачами допомоги (табл. 1.10).

Таблиця 1.10 – Правові документи щодо гуманітарної допомоги і ГО

Нормативно-правовий акт	Коротка характеристика (предмет регулювання)
Закон України «Про гуманітарну допомогу»	Визначає правові, організаційні та соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу та контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги, забезпечує прозорість і цільове використання ресурсів.
Закон України «Про громадські об'єднання»	Визначає правові засади реалізації права на свободу об'єднання, регулює діяльність громадських організацій, у тому числі тих, що здійснюють благодійну та волонтерську діяльність; встановлює правила акредитації іноземних організацій.
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності...»	Запроваджує податкові пільги та особливості оподаткування коштів і благодійної допомоги, що збирається фізичними особами та неприбутковими організаціями в умовах воєнного стану.
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги...»	Визначає звільнення від оподаткування окремих видів благодійної допомоги, зокрема виплат членам сімей поранених і загиблих учасників бойових дій.
Закон України «Про гуманітарну допомогу» (з урахуванням змін щодо процедур)	Оновлює порядок отримання, оформлення та розподілу гуманітарної допомоги, посилює контрольні механізми та спрощує адміністративні процедури у кризових умовах.

Підзаконний рівень регулювання представлений актами КМУ, Міністерства соціальної політики та інших органів виконавчої влади. Вони деталізують процедури реєстрації волонтерів і волонтерських організацій, порядок обліку гуманітарної допомоги, а також механізми взаємодії з органами державної влади [9] (табл. 1.11).

Після 2022 року нормативно-правова база зазнала суттєвих змін у напрямі розширення можливостей волонтерської діяльності. Було прийнято низку змін до базового закону, які спростили процедури залучення волонтерів, розширили перелік сфер їх участі (зокрема медична, психологічна, гуманітарна допомога) та посилили роль держави у підтримці волонтерських ініціатив.

Таблиця 1.11 – Підзаконний рівень ВР

Нормативно-правовий акт	Коротка характеристика (предмет регулювання)
Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2015 р. № 556 «Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності»	Визначає організаційний порядок надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності, регламентує процедурні аспекти взаємодії волонтерів, організацій та отримувачів допомоги, а також механізми реалізації волонтерських ініціатив у практичній площині.
Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 604 «Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера...»	Встановлює порядок призначення та виплати одноразової грошової допомоги у випадку загибелі або інвалідності волонтера під час надання волонтерської допомоги в районах бойових дій або в умовах збройного конфлікту; визначає соціальні гарантії та державні зобов'язання щодо захисту волонтерів.

У цей період волонтерство фактично набуло ознак інституційного партнера держави у сфері національної безпеки та соціального забезпечення.

Окремий блок становлять концептуальні та програмні документи державної політики, зокрема концепції розвитку громадянського суспільства та волонтерства. Вони не мають прямої регулятивної сили, однак визначають довгострокові орієнтири розвитку волонтерського руху як елемента системи публічного управління.

Аналіз системи нормативно-правових актів, що регулюють ВР, дає підстави стверджувати, що в Україні сформована модель правового регулювання, яка поєднує міжнародні стандарти, європейські інтеграційні зобов'язання та національне законодавство. При цьому, міжнародні документи, такі як декларативні акти волонтерського руху, конвенційні положення Ради Європи та «Угода про асоціацію між Україною та ЄС», виконують орієнтаційну та ціннісно-стандартизуючу функції. Вони не мають прямої дії як норми національного права, однак суттєво впливають на формування державної політики, визначення стратегічних пріоритетів і гармонізацію українського законодавства з європейськими підходами [72] (табл. 1.12).

Отже, національний рівень правового регулювання, насамперед Закон України «Про волонтерську діяльність», забезпечує безпосередню юридичну регламентацію волонтерських відносин і є основним актом прямої дії.

Таблиця 1.12 - Міжнародні нормативні акти, що регулюють ВР

Нормативно-правовий акт	Коротка характеристика (предмет регулювання)
Загальна декларація волонтерів (14 вересня 1990 р., XI Всесвітня конференція Міжнародної асоціації добровольчих зусиль, Париж)	Закріплює базові цінності та принципи волонтерської діяльності, підкреслює її суспільну значущість і роль у розвитку солідарності та добробуту суспільства.
Декларація про волонтерську діяльність (січень 2001 р., XVI Всесвітня конференція добровольців)	Наголошує на ролі волонтерства як ключового елементу розвитку громадянського суспільства, демократичної участі та соціальної згуртованості.
Конвенція Ради Європи про сприяння транснаціональній довгостроковій волонтерській службі молоді (11 травня 2000 р.)	Регламентує міжнародну співпрацю у сфері молодіжного волонтерства, сприяє мобільності молоді та розвитку транскордонних волонтерських програм.
Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (27 червня 2014 рік)	Визначає рамки співпраці України та ЄС у різних сферах, включаючи розвиток громадянського суспільства та підтримку волонтерської діяльності як інструменту соціальної інтеграції.

Він визначає правовий статус волонтерів, організаційні форми волонтерської діяльності, гарантії та механізми взаємодії з органами державної влади. Його застосування забезпечує юридичну визначеність і можливість практичної реалізації волонтерських ініціатив у межах національної правової системи [12].

У сукупності міжнародні та національні акти формують узгоджену, але не повністю уніфіковану систему правового регулювання. Міжнародні документи виступають концептуальною основою, тоді як національне законодавство забезпечує інструментальне впровадження норм у практику публічного управління. Нормативно-правова база ВР в Україні характеризується поєднанням спеціального закону, розгалуженої системи підзаконного регулювання та інтеграції з іншими галузями права. Її еволюція демонструє перехід від формального регулювання добровільної діяльності до моделі інституційного партнерства між державою та громадянським суспільством.

2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ЯК ФОРМИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ У ВИРІШЕННІ НАГАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ГРОМАДИ

2.1 Загальна характеристика Криворізької міської територіальної громади

КМТГ є однією з найбільших громад України та провідним промисловим центром Дніпропетровської області. Вона характеризується значним економічним потенціалом, розвинутою гірничо-металургійною промисловістю та високим рівнем урбанізації. Важливим показником соціально-економічного розвитку громади є чисельність населення, яка визначає трудовий потенціал території, обсяги надання публічних послуг та напрями розвитку місцевої інфраструктури [49; 50]. SWOT-аналіз розвитку КМТГ представлено в дод. А.

Дані, наведені на рис. 2.1, свідчать про стійку тенденцію до скорочення чисельності населення Криворізької міської територіальної громади протягом досліджуваного періоду. Так, у 2018 році кількість мешканців становила 627,3 тис. осіб, у 2019 році – 622,0 тис. осіб, у 2020 році – 615,5 тис. осіб, а у 2022 році – 606,6 тис. осіб.

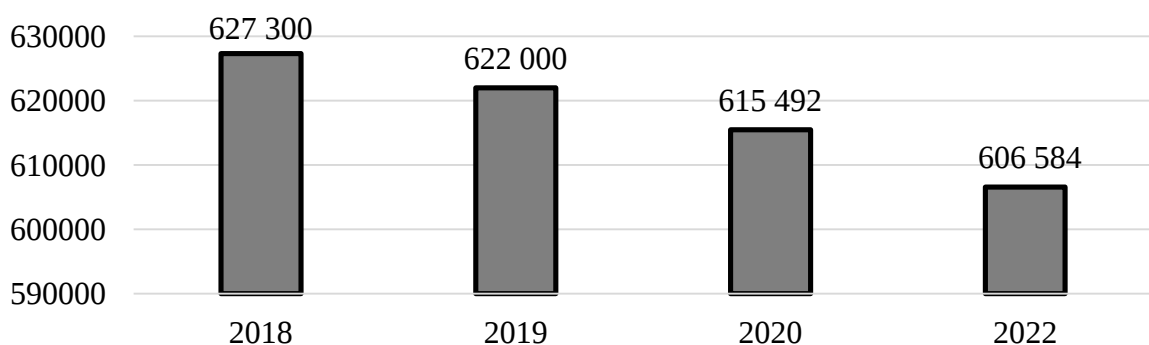

Рис. 2.1 – Кількість мешканців громади, осіб [51]

Упродовж 2018–2022 років чисельність населення громади скоротилася на 20 716 осіб, або на 3,3 %. Найбільше абсолютне скорочення спостерігалось між 2020 та 2022 роками, коли кількість мешканців зменшилася майже на 8,9

тис. осіб. Така динаміка обумовлена сукупністю демографічних факторів, серед яких природне скорочення населення, міграційні процеси, старіння населення, а також негативний вплив воєнних дій на соціально-економічну ситуацію в країні.

Зменшення чисельності населення має суттєвий вплив на систему публічного управління громадою. Насамперед це стосується формування доходної частини місцевого бюджету, забезпечення підприємств трудовими ресурсами, планування розвитку соціальної, медичної та освітньої інфраструктури. У період повномасштабної війни КМТГ стала одним із центрів прийому внутрішньо переміщених осіб, що частково компенсувало негативні демографічні тенденції та зумовило додаткове навантаження на систему надання публічних послуг (табл. 2.2).

Таблиця 2.1 – Чисельність ВПО у КМТГ, осіб [51]

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024*
Кількість прибулого населення протягом року, осіб	463	316	231	70152	7833	5736
Кількість ВПО станом на 1 січня, осіб	16878	17341	17657	17888	88040	101609

* кількість ВПО станом на 01.01.2025

У 2019–2021 роках кількість ВПО, зареєстрованих у громаді, залишалася відносно стабільною. Станом на 1 січня 2019 року на території громади проживало 16 878 ВПО, а на початок 2022 року їх чисельність збільшилася до 17 888 осіб. За три роки приріст становив лише 1 010 осіб, або 6,0 %, що свідчить про відносну стабільність міграційних процесів після першої хвилі внутрішнього переміщення, спричиненої подіями на сході України у 2014–2015 роках.

Ситуація кардинально змінилася після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Кількість осіб, які прибули до громади протягом року, зросла з 231 особи у 2021 році до 70 152 осіб у 2022 році, тобто більш ніж у 303

рази. Такий різкий приріст пояснюється масовою евакуацією населення із зон активних бойових дій та тимчасово окупованих територій.

Внаслідок масштабного міграційного припливу чисельність ВПО станом на 1 січня 2023 року досягла 88 040 осіб, що на 70 152 особи більше порівняно з попереднім роком. Темп зростання становив 392,2 %, що є безпрецедентним показником для громади та свідчить про її значний гуманітарний потенціал і спроможність приймати переселенців (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Показники динаміки по руху ВПО

Показник	2019	2022	2025*	Відхилення 2025/2019
Кількість ВПО станом на 1 січня, осіб	16 878	88 040	107 345	+90 467
Темп зростання, %	100,0	521,6	636,0	+536,0 в.п.
Кількість прибулих протягом року, осіб	463	70 152	5 736	+5 273

У 2023 році інтенсивність міграційного припливу суттєво знизилася. Протягом року до громади прибуло 7 833 особи, що на 88,8 % менше, ніж у 2022 році. Проте загальна чисельність ВПО продовжила зростати і станом на 1 січня 2024 року досягла 101 609 осіб. Порівняно з 2023 роком приріст склав 13 569 осіб, або 15,4 %.

На початок 2025 року у Криворізькій міській територіальній громаді було зареєстровано 107 345 ВПО (101 609 + 5 736 осіб, які прибули у 2024 році). Порівняно з початком 2019 року їх чисельність збільшилася на 90 467 осіб, або у 6,4 раза. Таким чином, частка внутрішньо переміщених осіб у структурі населення громади суттєво зросла, що посилює навантаження на систему соціального захисту, житлово-комунальну інфраструктуру, заклади освіти та охорони здоров'я [51].

Отримані результати свідчать, що КМТГ стала одним із найбільших центрів прийому внутрішньо переміщених осіб в Україні. Це обумовило необхідність розширення механізмів публічного управління у сфері соціальної адаптації переселенців, розвитку гуманітарної інфраструктури, координації діяльності ОМС та громадського сектору, а також залучення додаткових фінансових ресурсів для забезпечення потреб населення в умовах воєнного стану.

Стан ринку праці є одним із ключових індикаторів соціально-економічного розвитку територіальної громади. Аналіз показників безробіття у Криворізькій міській територіальній громаді за 2019–2024 роки свідчить про значний вплив пандемії COVID-19 та повномасштабної війни на зайнятість населення, водночас останні роки характеризуються поступовою стабілізацією ситуації на ринку праці (табл. 2.3)

Таблиця 2.3 – Кількість безробітних у КМТГ, осіб [51]

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість зареєстрованих безробітних протягом року, осіб – всього	12241	15697	14778	13788	10604	7460
з них отримували допомогу по безробіттю, осіб	7440	13085	12901	12040	7270	5572
Кількість зареєстрованих безробітних станом на кінець року, осіб	3023	5356	3115	2687	1496	1514
Середня тривалість безробіття, протягом року, місяців	3,7	4,8	5,2	4,3	4,0	3,6
Середній розмір допомоги по безробіттю, станом на грудень відповідного року, грн	4570	4159	4658	3865	3514	4959
Кількість безробітних на одну вакансію	2	3	2	7	2	4

Протягом досліджуваного періоду найбільша кількість зареєстрованих безробітних була зафіксована у 2020 році – 15 697 осіб, що на 3 456 осіб, або 28,2 % більше порівняно з 2019 роком. Таке зростання було наслідком економічних обмежень, пов'язаних із пандемією COVID-19, скороченням ділової активності та тимчасовим припиненням роботи окремих підприємств. У подальшому спостерігалось поступове зменшення кількості зареєстрованих безробітних: до 14 778 осіб у 2021 році, 13 788 осіб у 2022 році, 10 604 осіб у 2023 році та 7 460 осіб у 2024 році. Порівняно з 2019 роком кількість осіб, які перебували на обліку як безробітні протягом року, скоротилася на 4 781 особу, або на 39,1 % [51].

Аналогічна тенденція простежується і щодо чисельності безробітних, які отримували допомогу по безробіттю. Якщо у 2020 році таку допомогу отримували 13 085 осіб, то у 2024 році лише 5 572 особи [51]. Зменшення

становило 7 513 осіб, або 57,4 %. Це може свідчити як про покращення ситуації із працевлаштуванням, так і про зміни у державній політиці соціального забезпечення безробітних в умовах воєнного стану.

Позитивною тенденцією є суттєве скорочення кількості зареєстрованих безробітних станом на кінець року. У 2020 році цей показник досяг максимального значення у 5 356 осіб, однак уже у 2024 році він становив 1 514 осіб, що на 71,7 % менше порівняно з піковим значенням та майже удвічі менше, ніж у 2019 році [51]. Це свідчить про поступове відновлення функціонування місцевого ринку праці та адаптацію економіки громади до нових умов господарювання.

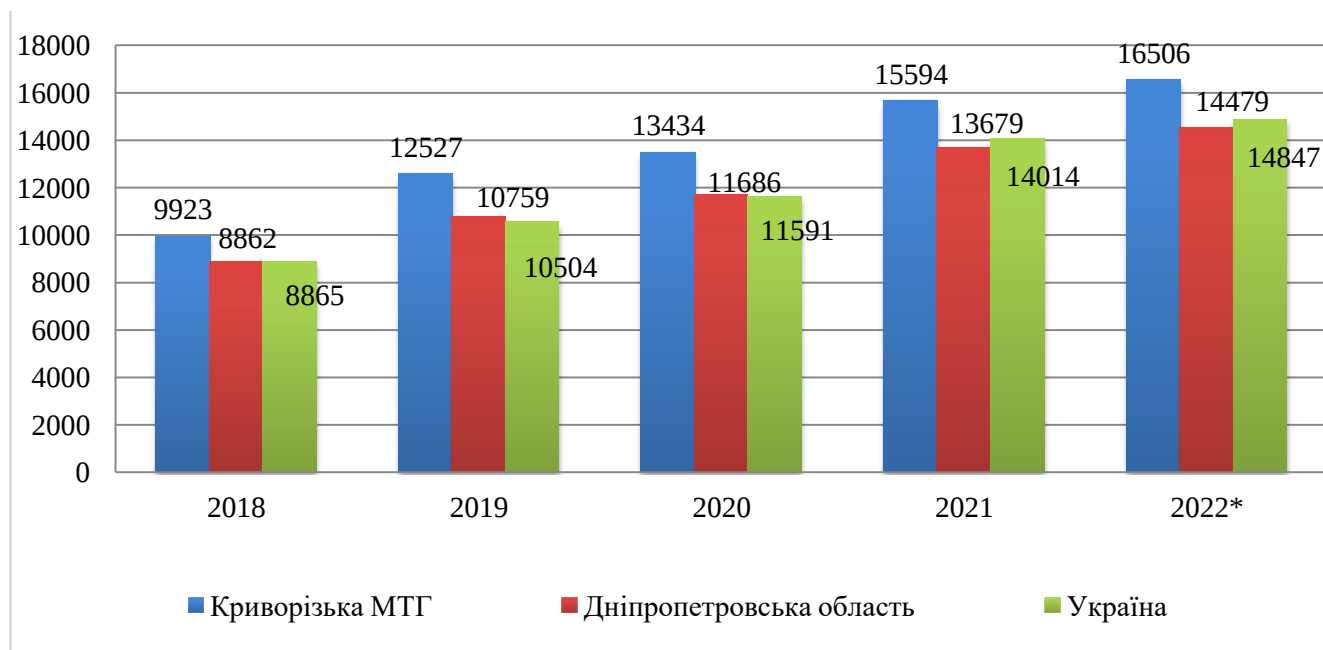
Важливим показником ефективності ринку праці є середня тривалість безробіття. У 2019 році вона становила 3,7 місяця, у 2020–2021 роках збільшилася до 4,8 та 5,2 місяця відповідно, що було наслідком складнощів із працевлаштуванням у період пандемії. У подальшому цей показник поступово скорочувався і в 2024 році досяг 3,6 місяця, що є найнижчим значенням за весь досліджуваний період [51]. Така динаміка свідчить про підвищення мобільності робочої сили та скорочення термінів пошуку роботи.

Середній розмір допомоги по безробіттю характеризувався нерівномірною динамікою. Найнижчий показник спостерігався у 2023 році – 3 514 грн, що пояснюється складною економічною ситуацією та бюджетними обмеженнями в умовах воєнного стану. У 2024 році розмір допомоги зріс до 4 959 грн, перевищивши рівень 2019 року на 389 грн, або 8,5 % [51]. Проте з урахуванням інфляційних процесів реальна купівельна спроможність такої допомоги залишається обмеженою.

Особливо показовим є співвідношення кількості безробітних та наявних вакансій. У 2019 році на одну вакансію претендували двоє безробітних, у 2020 році – троє, а у 2022 році цей показник зріс до семи осіб, що свідчило про суттєвий дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили в перший рік повномасштабної війни. У 2023 році ситуація покращилася, і навантаження на одну вакансію скоротилося до двох осіб, однак у 2024 році знову зросло до

чотирьох осіб, що свідчить про збереження певних структурних диспропорцій на ринку праці [51].

На рис. 2.2 відображено динаміку середньомісячної номінальної заробітної плати за 2018–2022 роки у трьох просторових зрізах: Криворізька міська територіальна громада, Дніпропетровська область та Україна в цілому. Загальна траєкторія всіх трьох рядів є зростаючою, що свідчить про довгострокову інфляційно-зарплатну адаптацію економіки та поступове підвищення номінальних доходів населення.

* Дніпропетровська область та Криворізька МТГ – дані за січень 2022 року

Рис. 2.2 – Середньомісячна номінальна зарплата, грн [51]

У 2018 р. спостерігається базовий рівень показника: для Криворізької МТГ він становить 9923 грн, що суттєво перевищує як середній рівень по Дніпропетровській області (8862 грн), так і по Україні (8865 грн). Це формує початкову локальну перевагу м.Кривого Рогу, яка, ймовірно, пояснюється структурою зайнятості з високою питомою вагою промислового сектору та металургії [51].

У 2019–2020 рр. зберігається аналогічна ієрархія значень, однак темпи зростання стають більш вираженими. У 2020 р. Криворізька МТГ досягає 13434 грн проти 11686 грн у регіоні та 11591 грн у середньому по країні [51], що

свідчить про посилення регіонального розриву на користь індустріальних територій. Це може бути пов'язано як із структурними перевагами промислової економіки, так і з ефектами відносно вищої продуктивності праці у великих підприємствах.

У 2021 р. відбувається подальше зростання всіх показників, при цьому Криворізька МТГ досягає 15594 грн, зберігаючи лідерство над Дніпропетровською областю (13679 грн) та Україною (14014 грн) [51]. Важливо, що різниця між локальним і середньонаціональним рівнем у цей період залишається суттєвою, що підкреслює стійкість регіональної зарплатної премії. У 2022 р. спостерігається максимальне значення за весь період: 16506 грн у Криворізькій МТГ, 14479 грн у Дніпропетровській області та 14847 грн в Україні [51]. Незважаючи на воєнні шоки та макроекономічну нестабільність, номінальна заробітна плата демонструє зростання, що значною мірою може бути наслідком інфляційного коригування, структурних змін зайнятості та перегляду оплат праці в критичних секторах економіки.

У частині розвитку малого та середнього підприємництва простежується загальна тенденція до зростання кількості малих підприємств: з 3089 одиниць до 3876 одиниць у кінцевому періоді, що свідчить про розширення підприємницької активності, ймовірно, значною мірою зумовленої адаптаційними механізмами економіки в умовах кризи, релокації бізнесів та появи нових форм самозайнятості. При цьому середні підприємства демонструють менш однозначну динаміку: після зростання до 231 одиниці відбувається коливання із подальшим відновленням до 244 одиниць [51], що може свідчити про більш високу чутливість цього сегмента до ризиків воєнного періоду та структурних змін у промисловому виробництві.

Зайнятість у секторі середніх підприємств у цілому зберігає висхідний тренд із 48,7 тис. осіб до 61,9 тис. осіб, незважаючи на короткострокові просідання, що відображає як концентрацію робочої сили в більш стійких підприємствах, так і можливу консолідацію виробничих процесів. У малому підприємстві динаміка є більш волатильною: після зростання до 22,1 тис.

осіб спостерігається спад і подальше часткове відновлення до 19,5 тис. осіб [51]. Це може бути індикатором високої вразливості малого бізнесу до шоків попиту, логістичних обмежень та фінансових ризиків у кризових умовах. Показники найманої праці в обох сегментах загалом корелюють із загальною зайнятістю, що підтверджує домінування трудомісткої моделі розвитку малого та середнього підприємництва в регіоні (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Бізнес-середовище КМТГ [51]

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість юридичних осіб, що перебувають на обліку в податковій службі Криворізької МТГ, тис. од.	11,0	11,2	12,4	12,4	11,9	12,3	12,7
Кількість фізичних осіб-підприємців, що перебувають на обліку в податковій службі Криворізької МТГ, тис. од.	24,9	25,1	26,2	26,4	26,5	28,8	30,0
Кількість малих підприємств на 10,0 тис. населення громади, од.	49	52	51	55*	46*	46*	47*
Кількість середніх підприємств на 10,0 тис. населення громади, од.	3	3	4	3*	3*	3*	3*
Кількість малих підприємств, од.	3089	3228	3162	3519*	3438*	3656*	3876*
Кількість середніх підприємств, од.	205	227	231	262*	225*	234*	244*
Кількість зайнятих працівників (середні підприємства), тис.ос.	48,7	54,5	54,7	52,7*	49,8*	58,7*	61,9*
Кількість зайнятих працівників (малі підприємства), тис.ос.	15,8	17,3	16,8	22,1*	19,1*	18,3*	19,5*
Кількість найманих працівників у малому підприємстві, тис. осіб	15,3	16,2	16,3	20,9*	18,3*	18,0*	19,1*
Кількість найманих працівників у середньому підприємстві, тис. осіб	48,7	54,5	54,7	52,7*	49,7*	58,6*	61,7*

* Статистична інформація по Криворізькому району у відповідності до змін у адміністративно-територіальному устрої.

Окремо слід відзначити наявність даних позначених зірочками, що є наслідком адміністративно-територіальних змін, які вплинули на статистичну базу спостережень і ускладнюють пряму порівнюваність рядів у часі. Це потребує обережності при інтерпретації трендів, оскільки частина коливань може бути статистичним ефектом перегрупування територіальних одиниць, а не реальними економічними змінами.

Щодо наслідків військових дій, представлена структура руйнувань демонструє критичний рівень втрат соціальної та житлової інфраструктури. Найбільш ураженим сегментом є житловий фонд, де кількість зруйнованих багатоповерхових будинків зростає з 112 у 2022 році до 1080 у 2024 році, а приватних садиб: до 1549 у 2024 році [51]. Така динаміка свідчить про кумулятивний ефект руйнувань та ескалацію інтенсивності бойових впливів у просторі цивільної забудови.

Соціальна інфраструктура також зазнала суттєвих втрат: кількість зруйнованих закладів освіти та охорони здоров'я демонструє нерівномірну, але загалом зростаючу траєкторію, що формує довгострокові ризики для відтворення людського капіталу. Особливо показовим є різке зростання руйнувань у сфері позашкільної освіти у 2024 році, що може свідчити про розширення географії уражень або зміну інтенсивності обстрілів.

У сукупності наведені дані відображають дуалістичну ситуацію, за якої підприємницький сектор демонструє адаптаційну стійкість та навіть часткове зростання, тоді як фізична інфраструктура регіону зазнає масштабної деградації (табл. 2.5). Це формує довгострокову асиметрію розвитку, коли відновлення економічної активності відбувається в умовах різкого скорочення матеріальної бази соціального відтворення, що потенційно обмежує стійкість економічного зростання в середньо- та довгостроковій перспективі.

Таблиця 2.5 – Число зруйнованих об'єктів внаслідок військових дій, од. [51]

Види об'єктів	2022	2023	2024	Всього
Об'єкти соціальної інфраструктури				
Заклади дошкільної освіти	8	15	11	34
Заклади загальної середньої освіти	11	28	22	61
Заклади позашкільної освіти	2	5	44	11
Заклади охорони здоров'я	5	8	3	16
Заклади спорту	4	1	5	10
Об'єкти інфраструктури				
Житлові будинки (багатоповерхові)	112	410	1080	1602
Житлові будинки (приватні садиби)	77	273	1549	1899
Інші (не військові) об'єкти	2	-	14	16

Наведена таблиця відображає кумулятивну динаміку руйнувань об'єктів соціальної та інфраструктурної сфери внаслідок військових дій за 2022–2024 роки, що дозволяє простежити як інтенсивність ураження різних типів об'єктів, так і зміну характеру впливу війни на міське середовище.

Багатоповерхові житлові будинки демонструють різке нарощування втрат: від 112 об'єктів у 2022 році до 410 у 2023 році та до 1080 у 2024 році, що свідчить про експоненційне зростання масштабів ураження житлового фонду. Аналогічна, хоча ще більш драматична динаміка спостерігається у приватному житловому секторі, де кількість зруйнованих садиб зростає з 77 до 273 і до 1549 відповідно [51]. Така структура руйнувань вказує на поступове зміщення або розширення зон бойових дій у бік щільної цивільної забудови, а також на накопичувальний ефект обстрілів, коли попередньо пошкоджена інфраструктура повністю втрачає функціональність у наступні періоди.

У секторі соціальної інфраструктури спостерігається нерівномірна, але загалом зростаюча тенденція руйнувань. Заклади дошкільної освіти зазнали збільшення втрат з 8 до 15 об'єктів у 2023 році з подальшим частковим зниженням до 11 у 2024 році, що може свідчити як про зміну географії уражень, так і про завершення руйнування найбільш вразливих об'єктів у попередніх періодах. Заклади загальної середньої освіти демонструють стрибкоподібну динаміку: різке зростання у 2023 році до 28 об'єктів і певне зниження до 22 у 2024 році, однак загальний рівень втрат залишається суттєвим (61 об'єкт за період) [51].

Особливо показовою є ситуація із закладами позашкільної освіти, адже фіксується різкий стрибок руйнувань у 2024 році до 44 об'єктів після відносно незначних значень у попередні роки. Така динаміка може вказувати на або зміну інтенсивності бойових дій у відповідних територіальних зонах, або на включення нових типів об'єктів до статистичного обліку, що також потребує врахування при інтерпретації даних [51].

Заклади охорони здоров'я демонструють більш помірну, але стабільно негативну тенденцію: 5 об'єктів у 2022 році, 8 у 2023 році та 3 у 2024 році, що

формує сумарну втрату 16 одиниць і відображає ризик деградації медичної інфраструктури, яка є критично важливою для функціонування системи охорони здоров'я в умовах кризи. Об'єкти спортивної інфраструктури також зазнають коливальної динаміки з невеликими абсолютними значеннями, однак їх руйнування має значення з точки зору соціальної стійкості та якості життя населення [51].

Окремо слід підкреслити, що категорія «інші (не військові) об'єкти» демонструє різке зростання у 2024 році до 14 одиниць після практично відсутніх значень у 2023 році, що може свідчити або про розширення спектра об'єктів цивільної інфраструктури, що потрапляють під облік, або про ескалацію непрямих уражень міського середовища [51].

Отже, структура руйнувань має виразно асиметричний характер із домінуванням житлового фонду як основного об'єкта втрат, що формує довгострокові демографічні, соціальні та економічні наслідки. Соціальна інфраструктура зазнає менш масштабних, але критично значущих втрат, які підривають відтворення людського капіталу. Загальна тенденція свідчить про посилення інтенсивності руйнувань у 2024 році, що може інтерпретуватися як етап ескалації або кумулятивного ефекту попередніх періодів бойових дій.

Окремої уваги, на наш погляд, потребує екологічне середовище КМТГ як складну систему взаємодії промислового навантаження, просторової концентрації викидів та демографічної щільності, де стан атмосферного повітря виступає ключовим індикатором якості життєвого середовища та рівня екологічної безпеки населення. У довгостроковій динаміці 2015–2024 років простежується істотне зниження сумарних викидів забруднюючих речовин із 326,8 тис. тонн у 2015 році до 228,8 тис. тонн у 2021 році, а далі, різке падіння до 65,3 тис. тонн у 2022 році, 74,8 тис. тонн у 2023 році та 60,7 тис. тонн у 2024 році (за 9 місяців). Така траєкторія вказує на радикальну зміну інтенсивності антропогенного навантаження на екосистему громади.

Структурно домінуючу роль у забрудненні відіграють газоподібні викиди, які у 2015 році становили 273,9 тис. тонн із загальних 326,8 тис. тонн, а

у 2021 році — 196,4 тис. тонн із 228,8 тис. тонн, що підтверджує стабільну залежність екологічного стану від стану металургійного та гірничого виробництва як базових секторів економіки КМТГ. Тверді викиди демонструють аналогічну тенденцію зниження: з 52,9 тис. тонн у 2015 році до 32,4 тис. тонн у 2021 році. Після 2022 року їх рівень суттєво скорочується до 11,5 тис. тонн, що відображає різке зменшення промислового пилового навантаження на міське середовище (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Забруднення атмосферного повітря, тис. тонн [51]

Показники	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 *
Викиди забруднюючих речовин	326,8	266,5	269,9	223,9	228,8	65,3	74,8	60,7
у тому числі								
тверді	52,9	35,06	33,4	29,1	32,4	11,5	9,5	-
газоподібні	273,9	231,4	236,5	194,8	196,4	53,8	65,3	-
Викиди діоксиду вуглецю (CO ₂), млн.тонн	14,8	13,6	14,7	13,3	14,7	5,3	4,8	-
Питомий обсяг викидів у розрахунку:								
на 1-го мешканця, кг/1 особу	507	425	434	364	378,6	108,1	123,8	96,8
на 1км ² території, т/км ²	760	620	628	521	532,0	151,9	174,0	141,0

* дані за 9 місяців 2024 року

Примітно, що показник викидів діоксиду вуглецю, який відображає загальну інтенсивність енергетичного та виробничого навантаження економіки, знижується з 14,8 млн тонн у 2015 році до 13,3 млн тонн у 2020 році, з незначним відновленням до 14,7 млн тонн у 2021 році, після чого відбувається різке падіння до 5,3 млн тонн у 2022 році та 4,8 млн тонн у 2023 році. Це свідчить про системне скорочення масштабів промислового виробництва, яке є основним джерелом парникових газів у регіоні [51].

Питомі показники дозволяють оцінити екологічне навантаження не лише в абсолютному, а й у соціально-просторовому вимірі. Викиди на одного мешканця зменшуються з 507 кг у 2015 році до 378,6 кг у 2021 році, а потім різко падають до 108,1 кг у 2022 році та 96,8 кг у 2024 році. Аналогічно, навантаження на територію скорочується з 760 т/км² у 2015 році до 532 т/км² у 2021 році та до 151,9 т/км² у 2022 році і 141,0 т/км² у 2024 році. Це означає

суттєве зниження просторової концентрації забруднення, що безпосередньо впливає на якість повітряного середовища у міській агломерації.

Однак інтерпретація цих змін як суто позитивних була б методологічно спрощеною, оскільки екологічний стан громади формується не лише через рівень забруднення, а й через баланс між антропогенним навантаженням та соціально-економічною функціональністю території. Різке скорочення викидів у 2022 році (з 228,8 до 65,3 тис. тонн) та їх подальше часткове відновлення до 74,8 і 60,7 тис. тонн свідчить про кризову трансформацію промислового ядра громади, а не лише про екологічну модернізацію [51].

У цьому зв'язку виникає низка критичних потреб, які формують напрямки екологічної політики та управління розвитком громади.

Передусім, актуалізується потреба у відновленні екологічного моніторингу високої роздільної здатності, оскільки різкі структурні зміни у викидах після 2022 року вимагають точного розмежування між спадом виробництва та реальними технологічними покращеннями. Другою є потреба у модернізації промислової інфраструктури з акцентом на декарбонізацію та зниження пилових і газових викидів, що є критично важливим для відновлення промислового потенціалу без повернення до високих екологічних ризиків.

Третьою є потреба у формуванні міської політики захисту здоров'я населення, оскільки навіть при зниженні абсолютних викидів залишається проблема кумулятивного впливу історичного забруднення та локальних промислових осередків. Четвертою є потреба у просторовому екологічному плануванні, яке має враховувати нерівномірність розподілу забруднення по території громади та забезпечувати екологічну безпеку житлових зон.

Отже, екологічне середовище КМТГ характеризується одночасно позитивною тенденцією зниження викидів (з 326,8 до 60,7 тис. тонн) і глибокою структурною трансформацією, що формує нові виклики для сталого розвитку. Йдеться не лише про покращення показників якості повітря, а про необхідність відновлення збалансованої моделі функціонування міського

середовища, у якій економічна активність, екологічна безпека та соціальне благополуччя будуть взаємно узгодженими параметрами розвитку [51].

В умовах зростаючих екзогенних ризиків, включно з руйнуванням Каховського водосховища та енергетичними перебоями, що впливають на роботу насосного обладнання також уваги потребує наявність в м. Кривий Ріг питної води (рис. 2.3).

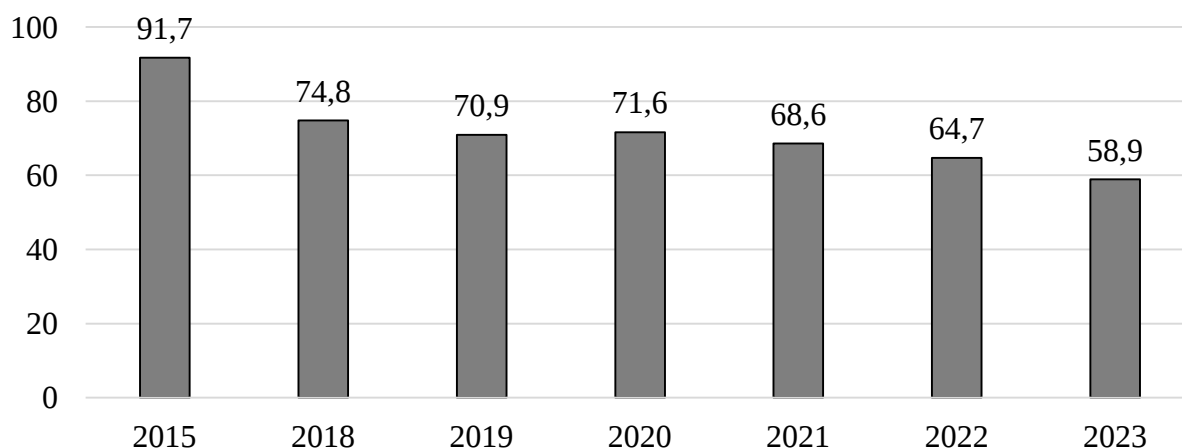

Рис. 2.3 – Обсяги використання питної води, млн м³ [51]

У довгостроковій динаміці спостерігається стале скорочення обсягів використання питної води з 91,7 млн м³ у 2015 році до 58,9 млн м³ у 2023 році, що становить зменшення приблизно на 35,7 %. Траєкторія зниження не є абсолютно лінійною: після помітного падіння до 74,8 млн м³ у 2018 році фіксується відносна стабілізація у 2019–2020 роках (70,9–71,6 млн м³), однак починаючи з 2021 року знову формується чітка низхідна тенденція, яка особливо посилюється у 2022–2023 роках (64,7 та 58,9 млн м³ відповідно). Така структура змін свідчить про поєднання довгострокових і кризових факторів впливу [51].

У контексті функціонування КМТГ як індустріально-урбанізованої системи це скорочення водоспоживання не може розглядатися виключно як позитивний екологічний сигнал. У довоєнний період воно частково відображає структурні зміни в промисловості, підвищення водоефективності та оптимізацію виробничих процесів. Однак у період після 2022 року, більш імовірним є домінування кризових факторів, пов'язаних із порушенням

стабільності водопостачання, зниженням промислового навантаження, обмеженнями енергопостачання та зростанням втрат у водорозподільних мережах.

У цьому контексті значення набуває взаємозв'язок між водною та енергетичною інфраструктурою. Масові відключення електроенергії призводять до зупинок насосних станцій і різких перепадів тиску у мережах, що формує явище гідравлічних ударів. Такі процеси не лише підвищують аварійність трубопроводів, але й створюють приховані втрати води, які не завжди відображаються у статистиці споживання. Одночасно руйнування Каховського водосховища порушило баланс водних ресурсів у ширшому регіональному масштабі, посиливши дефіцит води та збільшивши залежність локальних систем від обмежених і менш стабільних джерел водопостачання.

Таким чином, зниження водоспоживання у КМТГ слід розглядати як результат накладання трьох процесів: структурної трансформації економіки, інфраструктурної деградації та зростання екзогенних водних ризиків. Це формує якісно новий тип міського водного середовища, яке характеризується не лише зменшенням попиту, але й зниженням надійності пропозиції водних ресурсів.

У таких умовах виникає комплекс системних потреб, спрямованих на підвищення стійкості водогосподарської системи КМТГ. Передусім, актуалізується потреба у розриві критичної залежності водопостачання від стабільного енергопостачання шляхом впровадження резервних та автономних джерел енергії для насосних станцій, що дозволяє мінімізувати наслідки відключень і запобігати гідравлічним ударам у мережах. Другою є потреба у технологічній модернізації водорозподільної інфраструктури з переходом до систем автоматичного регулювання тиску, зонування мереж та впровадження цифрового моніторингу втрат, оскільки поточна конфігурація мереж є чутливою до різких коливань навантаження.

Третьою є потреба у диверсифікації джерел водопостачання та формуванні більш автономного водного балансу громади, що є особливо

актуальним у контексті втрати стабілізуючої ролі Каховської водної системи на регіональному рівні. Це передбачає розвиток альтернативних водозаборів, підвищення ролі локальних резервуарів, а також часткове повторне використання очищених стічних вод для технічних потреб.

Четвертою є потреба у переході до кризово-адаптивної моделі управління водними ресурсами, яка враховує одночасний вплив воєнних ризиків, енергетичної нестабільності та гідрологічних змін. Така модель має базуватися на сценарному плануванні, резервуванні критичної інфраструктури та інтеграції водної безпеки у систему управління стійкістю міського середовища.

Отже, проведений аналіз засвідчує: ринок праці демонструє ознаки часткової адаптації до кризових умов: зменшення рівня зареєстрованого безробіття та скорочення тривалості пошуку роботи відображають певне відновлення економічної активності, однак дисбаланси між попитом і пропозицією робочої сили, а також структурні обмеження зайнятості зберігаються. Паралельно спостерігається відносна стабілізація номінальних доходів населення, що, однак, не повністю компенсує інфляційні втрати та не усуває соціальну вразливість окремих груп населення.

Підприємницьке середовище КМТГ демонструє адаптаційну стійкість, зокрема через зростання кількості малих суб'єктів господарювання та поступове відновлення зайнятості в бізнес-секторі. Середній бізнес залишається більш чутливим до ризиків воєнного періоду та інфраструктурних обмежень, що вказує на нерівномірність відновлювальних процесів у різних сегментах економіки. Це формує дуалістичну модель розвитку, за якої підприємницька активність зберігається, але відбувається в умовах зниження стабільності матеріально-технічної бази.

Викликом для КМТГ є також масштабна деградація житлової та соціальної інфраструктури внаслідок військових дій, що має кумулятивний характер і прямо впливає на демографічну стійкість, якість життя населення та потенціал відтворення людського капіталу. Одночасно екологічна ситуація характеризується зниженням обсягів промислових викидів, що формально

покращує окремі індикатори якості довкілля, однак фактично відображає скорочення промислового виробництва, а не лише екологічну модернізацію.

Особливої уваги потребує водогосподарський сектор, де зниження обсягів водоспоживання поєднується з інфраструктурною нестабільністю, енергетичною залежністю насосних систем та зовнішніми гідрологічними шоками, зокрема руйнуванням Каховського водосховища. Це формує новий тип водної вразливості, який поєднує фізичні, технологічні та управлінські ризики.

Ключові потреби КМТГ визначаються необхідністю одночасного відновлення інфраструктури, забезпечення демографічної та соціальної стійкості, модернізації економічної бази, підвищення адаптивності ринку праці та формування інтегрованої системи управління ризиками, що враховує воєнні, екологічні та інфраструктурні загрози як взаємопов'язані фактори довгострокового розвитку.

2.2 Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку волонтерського руху у м. Кривий Ріг

Волонтерський рух у м.Кривому Розі в умовах повномасштабної війни сформувався як мережа практичних дій, що охоплює гуманітарну логістику, евакуаційні операції, медичну підтримку, допомогу військовим та реагування на надзвичайні ситуації. Його ключовою особливістю є не інституційна форма, а функціональна організація через постійно діючі команди, які об'єднуються під конкретні завдання.

Одним із найбільш структурованих напрямів є гуманітарне забезпечення населення. У межах діяльності місцевих волонтерських платформ і партнерських організацій у Кривому Розі було організовано розподіл значних обсягів допомоги: лише одна з локальних громадських організацій забезпечила передачу понад 12 358 гуманітарних наборів та прийняла 264 тонни

гуманітарних вантажів, що відображає масштабність логістичних операцій у межах міста [56]. Подібні обсяги розподілу свідчать про інституціоналізацію волонтерських практик у форматі постійно діючих складів і центрів видачі допомоги.

Важливим напрямом є підтримка внутрішньо переміщених осіб. У 2022 році лише в межах корпоративно-гуманітарних програм у місті було спрямовано близько 20 млн грн на забезпечення ВПО продуктами харчування, облаштуванням тимчасових прихистків та психологічною підтримкою [57]. Це відображає поєднання волонтерських і напівінституційних механізмів допомоги, які функціонують у взаємодії з місцевою владою та бізнесом.

Окрему роль відіграє медичний волонтерський напрям, який у період інтенсивних бойових дій набув критичного значення. Зокрема, медичні установи міста отримали гуманітарну допомогу на суму понад 46 млн грн, що включала медичні матеріали, обладнання та витратні засоби для лікування поранених [58]. Волонтери також забезпечували логістичне постачання медикаментів у періоди перебоїв у медичному забезпеченні.

Системним компонентом волонтерської діяльності є реагування на наслідки ракетних ударів по місту. Під час окремих атак фіксувалися випадки одночасного залучення волонтерів до допомоги десяткам постраждалих цивільних, зокрема до 50 і більше поранених в одному інциденті, що включало психологічну підтримку, первинну медичну допомогу та координацію евакуації [59]. У таких ситуаціях волонтерські групи діють синхронно з ДСНС та медичними службами, виконуючи функцію первинного гуманітарного реагування.

Окремо слід відзначити участь криворізьких волонтерів у міжрегіональних евакуаційних операціях. У межах спільних маршрутів евакуації з прифронтових територій волонтерські команди здійснювали перевезення людей, включно з маломобільними групами населення; в окремих проєктах загальна кількість евакуйованих та охоплених допомогою осіб сягала

понад 500 людей у межах окремих операцій [60]. Такі показники демонструють значну транспортно-логістичну спроможність локальних волонтерських мереж.

У сукупності, волонтерський рух Кривого Рогу функціонує як соціальна система, котра поєднує гуманітарну логістику (десятки тисяч наборів допомоги), медичне забезпечення (десятки мільйонів гривень підтримки), кризове реагування (десятки постраждалих у межах одного інциденту) та евакуаційні операції (сотні евакуйованих осіб). Його ключовою характеристикою є висока швидкість мобілізації ресурсів та здатність до горизонтальної самоорганізації без жорсткої централізованої структури управління.

У реальному житті «волонтерський рух» і «благодійні фонди» в Україні часто перетинаються, але не є тотожними поняттями, як було зазначено у першому розділі даної роботи. Волонтерська діяльність є, насамперед, неформованою або частково формалізованою громадською активністю людей, які безоплатно збирають, закупають, доставляють і координують допомогу. Благодійні фонди – це юридично оформлені організації, які мають рахунки, звітність, структуру управління і часто є інструментом для масштабування цієї ж допомоги.

У контексті м.Кривого Рогу ситуація ще більш змішана: багато волонтерів діють через фонди, щоб легалізувати збори коштів, забезпечити прозорість і мати можливість офіційно працювати з великими обсягами допомоги (табл. 2.7).

Однією з ключових організаційних платформ є ГО «Вікінг м. Кривий Ріг», через яку діють переважно волонтери, орієнтовані на матеріально-технічне забезпечення військових підрозділів. У 2022–2024 роках ця діяльність трансформувалася у безперервний цикл збору, закупівлі та передачі ресурсів. У пікові періоди війни одна волонтерська команда могла одночасно координувати від 3 до 8 паралельних зборів (автомобілі, дрони, амуніція, засоби зв'язку). За агрегованими оцінками з відкритих звітних матеріалів подібних ініціатив, через локальні волонтерські мережі у Кривому Розі було акумульовано і передано

десятки одиниць транспорту (переважно позашляховики та мікроавтобуси), а також тисячі одиниць індивідуального спорядження та медичних комплектів для фронту. Логіка роботи тут базується на швидкому зборі коштів (часто 24–72 години на критичні запити) і подальшій закупівлі через перевірені канали постачання [55].

Таблиця 2.7 – ГО у м.Кривий Ріг, які підтримують волонтерський рух

Організація	Мета діяльності	Основні напрями діяльності
ГО «Вікінг м. Кривий Ріг» [55]	До повномасштабного вторгнення організація була спрямована на розвиток та проведення спортивно-оздоровчих заходів для дітей. Після 2022 року переорієнтувала діяльність на гуманітарну та волонтерську допомогу.	Допомога підрозділам ЗСУ амуніцією, автомобілями та обладнанням; забезпечення продуктами харчування та сухими пайками; підтримка внутрішньо переміщених осіб; забезпечення місцевих лікарень медичним обладнанням і медикаментами.
«Kryvyi Rih Volunteer Community» [54]	Збереження та популяризація єврейської традиції, підтримка людей похилого віку та дітей із групи ризику.	Збереження та поширення єврейських культурних і духовних традицій; соціальна підтримка людей похилого віку; допомога дітям із групи ризику; реалізація волонтерських та благодійних ініціатив для вразливих категорій населення.
«SHELTER+» [53]	Некомерційна інституція, що з 2002 року реалізує довгострокові та короткострокові проекти у сферах мистецтва, спорту та громадянської освіти. Основний фокус спрямований на розвиток дітей, підлітків і молоді на засадах загальнохристиянських цінностей.	Гуманітарна допомога ВПО та постраждалим від війни (Центр підтримки «24»); підтримка сиріт і дітей із кризових родин («Компас»); розвиток дітей та сімей («Пенуел», «Осередок»); культурно-мистецькі заходи (кінопокази, фестивалі, концерти, виставки, студія кераміки, студія звукозапису); освітні проекти (English Club, школа англійської мови «Лардан», дебатний клуб, неформальна освіта); спортивні ініціативи (тренажерна зала, футбольний майданчик, гірські походи); розвиток волонтерства та молодіжного лідерства; надання інфраструктури для творчої діяльності та музичних колективів.

Інша модель волонтерської взаємодії реалізується через «Kryvyi Rih Volunteer Community», де волонтери працюють, переважно, з соціально

вразливими групами. Тут ключовим механізмом є регулярність і дрібномасштабна, але постійна допомога. Типовий волонтерський цикл включає щотижневі доставки продуктових наборів вагою 10–15 кг, а також адресну підтримку людей похилого віку та сімей у складних життєвих обставинах. У середньому такі групи обслуговують від кількох десятків до близько сотні отримувачів допомоги на тиждень залежно від ресурсу команди та періоду навантаження. Окремим напрямом є культурно-ідентифікаційна діяльність, яка не має масових показників, але виконує функцію соціальної стабілізації малих спільнот через регулярні зустрічі, підтримку традицій і локальні заходи [54].

Найбільш багатофункціональною платформою є «SHELTER+», яка інтегрує волонтерську діяльність у соціально-культурну інфраструктуру. У межах гуманітарного центру для ВПО у пікові періоди 2022–2023 років щоденне навантаження становило доходило до 80–200 осіб, що отримували харчову, психологічну або консультаційну допомогу. У дитячих і молодіжних програмах охоплення становить орієнтовно 120–250 учасників на місяць, включаючи освітні, творчі та адаптаційні активності. Освітні ініціативи (мовні клуби, неформальна освіта, дебати) забезпечують регулярну участь 20–60 осіб на тиждень, тоді як культурні заходи (концерти, кінопокази, виставки) можуть залучати від 100 до 300 відвідувачів залежно від формату події [53].

Волонтерська діяльність у межах платформи «100% Життя» у Кривому Розі та Україні загалом є прикладом інституціоналізованої пацієнтської волонтерської мережі, яка поєднує медичну, соціальну та гуманітарну функції. Її специфіка полягає в тому, що вона не є класичним “волонтерським рухом допомоги від випадку до випадку”, а працює як довгострокова система супроводу пацієнтів і вразливих груп населення, включаючи людей із соціально значущими захворюваннями, внутрішньо переміщених осіб та осіб у складних життєвих обставинах. Організація «100% Життя» є найбільшою пацієнтською мережею в Україні, що працює у приблизно 24–25 регіонах і охоплює, за різними оцінками, сотні тисяч отримувачів послуг щорічно, включно з близько

240 000 осіб у межах програм супроводу та лікування [61]. Її діяльність базується на моделі партнерства держави, міжнародних донорів та локальних волонтерських груп, де волонтери виконують роль “польових координаторів” між пацієнтом і системою охорони здоров’я.

У м.Кривому Розі волонтерська робота через осередки та партнерські ініціативи «100% Життя» реалізується у трьох ключових операційних потоках: супровід пацієнтів, гуманітарне забезпечення та адвокаційно-інформаційна підтримка. Волонтери та соціальні працівники беруть участь у забезпеченні безперервного доступу пацієнтів до антиретровірусної терапії та інших життєво необхідних препаратів. У практичному вимірі це означає регулярну взаємодію з пацієнтами, де одна команда може супроводжувати від кількох десятків до кількох сотень осіб у межах одного регіону. На національному рівні система охоплює сотні тисяч контактів щорічно, включаючи тестування, консультації та медичний супровід [62]. Після 2022 року діяльність мережі розширилась на підтримку ВПО і постраждалих громад. У межах національних програм організація та її партнери забезпечували доставку значних обсягів гуманітарних вантажів (медикаменти, засоби гігієни, базові продукти), а також підтримку евакуаційних та кризових маршрутів у різних регіонах України. Сукупно за роки діяльності йдеться про мільйони одиниць допомоги, розподілених через мережу партнерських центрів [63].

Волонтери та експерти «100% Життя» беруть участь у формуванні політик у сфері охорони здоров’я, зокрема у забезпеченні доступу до лікування ВІЛ, туберкульозу та гепатитів, а також у розвитку електронної системи охорони здоров’я («eHealth»). Цей компонент є критично важливим, оскільки дозволяє переводити індивідуальні проблеми пацієнтів у системні зміни на рівні державної політики [64].

У м.Кривому Розі волонтерська взаємодія через цю платформу має виражений «супровідний» характер: волонтери не лише передають допомогу, а фактично виконують функцію соціальних навігаторів у системі медицини та соціального захисту. У середньому один волонтер або соціальний працівник

працює з десятками клієнтів регулярно, а в пікові періоди криз (воєнні загострення, масові переміщення населення) навантаження значно зростає.

У Кривому Розі на базі «Хесед Хана» регулярно реалізуються спільні волонтерські ініціативи разом з іншими організаціями міста, зокрема міськими волонтерськими спільнотами. Один із таких форматів: щорічні міські волонтерські акції на кшталт «Марафону добра», де одночасно залучаються різні команди волонтерів і координується десятки локальних завдань для допомоги соціально вразливим групам населення, включно з літніми людьми та дітьми [65]. Фонд також забезпечує інфраструктурну підтримку волонтерства: приміщення для зустрічей, навчальних заходів і координаційних сесій. Зокрема, у Кривому Розі на його базі проводилися «школи волонтерів», де готують нових учасників до соціальної та гуманітарної роботи, пояснюючи логіку проєктного менеджменту у волонтерстві, принципи збору допомоги та взаємодії з отримувачами [66]. Це важливо, тому що така підготовка формує не разові дії, а більш структуровані волонтерські команди.

Окремий напрям — це волонтерство через соціально-культурні та релігійно-етнічні проєкти, де волонтери залучаються до приготування їжі, підтримки маломобільних людей та організації святкових ініціатив. Наприклад, у межах програм допомоги громадами регулярно організовується випікання та доставка традиційних продуктів (як-от хали) для десятків маломобільних членів спільноти, які не можуть самостійно забезпечити себе базовими побутовими речами [67]. У таких проєктах одночасно працюють невеликі волонтерські групи (зазвичай від кількох до 15–20 осіб у межах однієї активності). Після 2022 року роль фонду розширилася через війну: він став точкою входу для нових волонтерів, які раніше не були залучені до соціальної роботи. Частина волонтерів через «Хесед Хана» перейшла до змішаних ініціатив: гуманітарної допомоги, підтримки ВПО та співпраці з міськими волонтерськими мережами. Таким чином, фонд почав виконувати функцію «переведення людей у волонтерство», тобто соціальної адаптації нових учасників до системної допомоги.

Зооволонтерський рух у Кривому Розі є частиною ширшої екосистеми громадянської допомоги, але має власну специфіку, оскільки поєднує елементи притулкової діяльності, адресного порятунку тварин, стерилізаційних програм і фандрейзингу. Його ключова особливість полягає в тому, що він функціонує не як одна централізована структура, а як мережа приватних притулків, громадських ініціатив і волонтерських груп, які працюють у постійній взаємодії.

Одним із найбільш репрезентативних прикладів є притулок БФ «Рукавичка-КР», де волонтери протягом близько чотирьох років забезпечили порятунок понад 1000 тварин, які були вилучені з вулиці, передані власниками або врятовані після травм і хвороб [68]. Це означає середню інтенсивність роботи на рівні приблизно 20–30 нових тварин щомісяця, що для локального притулку є стабільно високим навантаженням. Паралельно формується цикл утримання, лікування та прилаштування тварин у нові сім'ї, що створює довготривалу логістичну систему, де кожна тварина перебуває під опікою від кількох тижнів до кількох місяців.

Інший важливий сегмент: домашні притулки та малі волонтерські домогосподарства, такі як «Дім врятованих тварин “Фея”», де одночасно утримуються понад 100 тварин (собаки та коти), а волонтерська діяльність фактично має формат постійного догляду, ветеринарного супроводу та пошуку нових власників [69]. У таких структурах щоденне навантаження є безперервним: годування, медичний догляд і соціалізація тварин відбуваються у режимі 24/7, що робить їх аналогом малих кризових центрів утримання.

Окрему роль у Кривому Розі відіграють мережеві волонтерські ініціативи, які координують допомогу через соціальні платформи та партнерські фонди, зокрема через структури на кшталт United for Animals. У таких випадках допомога вимірюється не лише кількістю тварин, а й обсягами ресурсів: партії корму, медикаментів і фінансування розподіляються між кількома притулками одночасно, формуючи систему горизонтальної підтримки. Це дозволяє стабілізувати ситуацію у періоди пікового навантаження, наприклад під час

сезонного зростання безпритульних тварин або кризових економічних періодів [70]. Важливим елементом зооволонтерства є також стерилізаційні програми, які у 2024 році активно реалізовувалися за участі міжнародних фондів, зокрема через ініціативи типу Harry Raw. Такі програми мають вимірюваний ефект: одна кампанія може охоплювати десятки або сотні тварин у межах міста, що у довгостроковій перспективі зменшує приріст безпритульних популяцій і стабілізує навантаження на притулки [71]. Наприклад, запуск безкоштовної стерилізації в Кривому Розі у 2024 році був спрямований на системне зниження кількості неконтрольованого розмноження тварин у міському середовищі.

Порівняльна таблиця моделей волонтерства у Кривому Розі наведена в табл. 2.8.

Таблиця 2.8 - Порівняльна таблиця моделей волонтерства у Кривому Розі

Параметр	БФ «Хесед Хана»	ГО «Вікінг» (КР)	«SHELTER+»	«100% Життя»	БФ «Рукавичка-КР»
1	2	3	4	5	6
Тип моделі	Соціально-доглядова, громада підтримки	Оперативно-логістична, кризова допомога	Освітньо-культурна інституція	Медико-пацієнтська системна модель	Зоогуманітарна, притулково-реабілітаційна
Основна функція	Підтримка літніх, маломобільних осіб	Швидке забезпечення армії та цивільних	Розвиток молоді, освіта, інтеграція ВПО	Безперервний супровід пацієнтів	Рятування, лікування та прилаштування тварин
Об'єкт допомоги	Люди похилого віку, вразливі групи	ЗСУ, ВПО, медичні заклади	Діти, молодь, сім'ї	Пацієнти з хронічними хворобами	Безпритульні та травмовані тварини
Механізм волонтерства	Регулярні візити, догляд, побутова допомога	Збори 24–72 години, закупівлі, логістика	Постійні програми, події, навчання	Кейс-менеджмент, медичний супровід	Годування, лікування, стерилізація, прилаштування
Масштаб діяльності	Десятки/сотні осіб локально	Сотні–тисячі отримувачів допомоги	100–300 учасників у програмах	Національний масштаб (сотні тис. осіб)	Орієнтовно ~140 тварин одночасно під опікою (97 собак + 41 кіт)
Рівень системності	Середній (стала соціальна мережа)	Високий у кризових циклах	Високий (інституційна структура)	Дуже високий (державно-партнерська модель)	Високий у межах притулкової системи

1	2	3	4	5	6
Ресурси	Продукти, догляд, соціальна підтримка	Амуніція, транспорт, техніка, медичні засоби	Освіта, простори, культурна інфраструктура	Медикаменти, соціальні програми	Корм, ветпрепарати, стерилізація, донати
Цикл роботи	Постійний соціальний догляд	Короткі хвили мобілізації ресурсів	Довгострокові освітні програми	Безперервний медичний цикл	Безперервний життєвий цикл тварин (порятунок → лікування → адаптація → прилаштування)
Соціальна роль	Підтримка виживання вразливих груп	Підсилення обороноздатності	Формування людського капіталу	Підтримка здоров'я населення	Контроль популяції тварин + гуманізація міського середовища
Ключова особистість	«Турбота як щоденна рутина»	«Швидкість і мобілізація»	«Освіта як розвиток стійкості»	«Медицина як безперервність»	«Життєвий цикл порятунку тварин у кризових умовах»

Волонтерська діяльність у закладах вищої освіти м.Кривого Рогу, зокрема в Криворізькому національному університеті, у 2022–2024 роках поєднувала освітнє середовище з потребами фронту та гуманітарної підтримки. Університети фактично трансформувалися у тимчасові волонтерські хаби, де аудиторії, спортивні зали та холли стали просторами для колективної ручної праці та координації допомоги.

Однією з найбільш поширених форм такої діяльності було плетіння маскувальних сіток для військових підрозділів. Волонтери, серед яких студенти, викладачі та мешканці міста, регулярно збиралися в університетських приміщеннях у визначені дні тижня, часто у форматі «волонтерських змін» тривалістю 3–6 годин. У пікові періоди (особливо у 2022–2023 роках) такі осередки працювали майже щоденно, формуючи безперервний цикл виробництва маскувальних засобів.

У практичному вимірі одна середня волонтерська група за зміну могла виготовляти від 10 до 25 м² маскувальної сітки залежно від досвіду учасників і наявності матеріалів. Це означало, що навіть один навчальний корпус університету за тиждень міг забезпечувати кілька десятків квадратних метрів готової продукції, яка передавалася через місцеві волонтерські координаційні центри до військових частин. Такі процеси мали характер дрібносерійного, але безперервного виробництва, де ключовим ресурсом був не капітал, а людський час і залученість.

Крім плетіння сіток, у Криворізькому національному університеті та інших ЗВО міста реалізовувалися суміжні волонтерські практики:

- виготовлення окопних свічок,
- пакування індивідуальних наборів для військових і ВПО,
- збір медикаментів та продуктів тривалого зберігання.

У середньому одна масштабніша університетська акція збору допомоги охоплювала від кількох сотень до понад тисячі одиниць речей (одяг, засоби гігієни, харчові набори), що свідчить про високу мобілізаційну здатність студентського середовища.

Важливою рисою є те, що волонтерство у ЗВО мало циклічний характер: воно активізувалося хвилями, пов'язаними з ескалацією бойових дій, сезонними потребами армії або великими зборами. У такі періоди університети перетворювалися на координаційні центри, де одночасно працювали кілька десятків людей, а процеси були організовані у форматі конвеєрної взаємодії (розкрій матеріалів, сортування стрічок, плетіння, контроль якості).

Отже, волонтерська діяльність у Кривому Розі в умовах повномасштабної війни трансформувалася у стійку функціональну систему кризового реагування, що охоплює гуманітарне забезпечення, підтримку внутрішньо переміщених осіб, медичну допомогу та логістичне забезпечення постраждалих територій. Її розвиток має мережевий характер і базується на взаємодії громадських ініціатив, місцевих координаційних груп та міжнародних гуманітарних партнерів. Її розвиток має мережевий характер і базується на взаємодії

громадських ініціатив, місцевих координаційних груп та міжнародних гуманітарних партнерів.

Таким чином, волонтерство у Кривому Розі виступає не лише як форма громадянської активності, а як критично важливий елемент міської системи стійкості в умовах війни.

2.3 Проблеми формування волонтерського руху як форми самоорганізації населення та шляхи їх вирішення

Формування ВР як форми самоорганізації населення в умовах України, а особливо в контексті КМТГ, відбувається як складний процес інституційного «самозбирання» суспільства в умовах криз, що супроводжується одночасним посиленням соціальної активності та накопиченням системних обмежень. Йдеться не про лінійний розвиток громадянської участі, а про нерівномірну, хвилеподібну і часто фрагментовану структуру мобілізації ресурсів, яка залежить від зовнішніх шоків, рівня довіри, інституційної підтримки та доступності ресурсів.

Ключовою проблемою є інституційна нестабільність волонтерського середовища, коли значна частина ініціатив виникає як реакція на кризу, але не переходить у довгострокові організаційні структури. Це формує ефект «циклічного волонтерства», коли активність різко зростає у періоди ескалації подій і так само швидко знижується після зменшення інформаційного або емоційного тиску. У результаті втрачається безперервність соціальних програм і накопичення організаційного досвіду.

Суттєвим обмеженням виступає ресурсна нерівномірність між різними групами волонтерів. Частина ініціатив має стабільний доступ до донорських коштів, міжнародної підтримки або партнерських мереж, тоді як інші функціонують виключно на основі приватних внесків та ситуативних пожертв.

Це створює структурну асиметрію, за якої ефективність допомоги залежить не від соціальної потреби, а від здатності організації залучати ресурси.

Проблемою є також фрагментація координаційних механізмів. Відсутність єдиного інтегрованого центру управління волонтерською діяльністю призводить до дублювання функцій, нерівномірного розподілу допомоги та виникнення «інформаційних розривів» між потребами отримувачів і можливостями волонтерів. У кризових умовах це проявляється у паралельному існуванні десятків ініціатив, які не завжди обмінюються даними та не узгоджують свої дії.

Окремий блок проблем пов'язаний із правовою та організаційною невизначеністю статусу волонтерів. Частина учасників руху не має формалізованого юридичного захисту, що створює ризики відповідальності, ускладнює доступ до грантів і обмежує можливості довгострокового планування. Додатково це впливає на мотивацію участі, оскільки волонтерська діяльність часто не має чітко визначених гарантій або механізмів компенсації витрат.

Істотним викликом є кадрова втома та емоційне вигорання. Тривала інтенсивна участь у волонтерських процесах, особливо у сферах, пов'язаних із війною, медициною або гуманітарною допомогою, формує високий рівень психологічного навантаження. У багатьох випадках це призводить до поступового зниження активності або повного виходу учасників із волонтерських структур без передачі досвіду.

Проблематичним є також дефіцит професіоналізації волонтерської діяльності. Значна частина процесів базується на ентузіазмі та ситуативних навичках, тоді як складні логістичні, медичні або соціальні завдання потребують спеціалізованої підготовки. Відсутність системного навчання призводить до втрати ефективності та підвищення організаційних витрат у широкому сенсі.

Важливим обмеженням виступає інформаційна асиметрія між волонтерськими структурами та суспільством. Потреби бенефіціарів не завжди

точно артикулюються, а наявні ресурси не завжди прозоро відображаються у публічному просторі. Це створює ситуації надлишку в одних сегментах і дефіциту в інших, що знижує загальну ефективність системи самоорганізації.

Не менш значущою є проблема залежності волонтерського руху від зовнішніх кризових тригерів. Умовно стабільні періоди не стимулюють активної участі населення, що формує нерівномірний розподіл соціальної енергії у часі. Таким чином, волонтерство часто функціонує як реактивна, а не превентивна система.

Окремо слід відзначити обмеженість довгострокового стратегічного планування. Більшість ініціатив орієнтується на короткострокове закриття потреб, тоді як системні проблеми громади потребують багаторічних програм розвитку. Це створює розрив між тактичним реагуванням і стратегічним відновленням соціальної інфраструктури.

Зарубіжний досвід формування ВР демонструє, що ефективна самоорганізація населення не виникає стихійно у довгостроковій перспективі, а поступово інституціоналізується через поєднання державної підтримки, муніципальних програм, податкових стимулів та розвиненої культури громадянської участі. У країнах ЄС, зокрема в Німеччині, Нідерландах та Швеції, волонтерство розглядається як елемент соціальної інфраструктури, інтегрований у систему місцевого самоврядування. Там діють муніципальні координаційні центри волонтерства, які забезпечують реєстрацію ініціатив, розподіл запитів на допомогу, навчання волонтерів та страхування їхньої діяльності. Це дозволяє зменшити фрагментацію ініціатив і забезпечити більш рівномірний розподіл ресурсів у межах громади [72].

У Німеччині значну роль відіграє модель «Freiwilligenzentren», тобто центрів волонтерства, які функціонують як посередники між громадянами, неурядовими організаціями та муніципалітетами. Вони забезпечують не лише координацію, але й професійну підготовку волонтерів, включаючи базові навички соціальної роботи, кризового реагування та роботи з вразливими

групами. Це перетворює волонтерство з аматорської діяльності на напівпрофесійний сегмент соціальної сфери [73].

У Нідерландах поширена модель «time banking», коли час, витрачений на допомогу іншим, обліковується у вигляді умовних одиниць, які можна обмінювати на інші соціальні послуги. Така система підсилює мотивацію до участі та зменшує ризик вигорання, оскільки створює відчуття взаємності та справедливого обміну ресурсами. Водночас вона сприяє залученню до волонтерства людей, які не мають фінансових можливостей для традиційних донатів, але можуть інвестувати свій час [74].

У США волонтерський рух значною мірою підтримується через партнерство між державою, корпораціями та громадськими організаціями. Корпоративне волонтерство є системним явищем, коли працівники компаній отримують оплачуваний час для участі у соціальних проєктах. Це забезпечує стабільний приплив людських ресурсів у волонтерський сектор і формує культуру соціальної відповідальності бізнесу як стандарту, а не винятку.

У Польщі значну роль відіграють шкільні та університетські волонтерські програми, які інтегровані в освітній процес. Молодь залучається до соціальних ініціатив через формальні освітні вимоги та бонусні системи оцінювання, що дозволяє формувати звичку до громадянської участі ще на етапі навчання. Це створює довгостроковий ефект відтворення волонтерського потенціалу суспільства [6; 74].

У Великій Британії функціонує розвинена система волонтерських платформ, таких як «National Volunteering Database», яка дозволяє централізовано відстежувати потреби організацій і пропозиції волонтерів у реальному часі. Це мінімізує інформаційні розриви та підвищує ефективність розподілу людських ресурсів у кризових ситуаціях [6; 74].

Адаптація цього досвіду до умов КМТГ дозволяє визначити кілька ключових напрямів розвитку. Доцільним є створення муніципального координаційного центру волонтерства, який би виконував функції єдиного операційного вузла між громадськими організаціями, благодійними фондами та

органами місцевого самоврядування. Такий центр міг би забезпечити облік потреб, уникнення дублювання допомоги та підвищення прозорості ресурсних потоків.

Впровадження системи підготовки та сертифікації волонтерів, особливо у сферах медицини, логістики, кризового реагування та соціальної роботи дозволило б знизити рівень хаотичності діяльності та підвищити якість наданих послуг, наближаючи волонтерство до професійних стандартів.

Розвиток цифрових платформ координації волонтерської діяльності дозволяли в реальному часі відслідковувати запити, ресурси та виконані завдання. Це особливо актуально для умов воєнного стану, коли швидкість реакції має критичне значення.

Розвиток корпоративного та освітнього волонтерства, коли підприємства та заклади вищої освіти КМТГ системно включають соціальні проєкти у свою діяльність дозволило б стабілізувати потік волонтерських ресурсів і зменшити залежність від кризових імпульсів.

Перехід волонтерського руху КМТГ до більш стійкої моделі самоорганізації доцільно забезпечувати через формування постійних координаційних інституцій при органах місцевого самоврядування, які виконують функції не лише диспетчеризації запитів, але й аналітичного центру оцінки соціальних потреб, прогнозування кризових навантажень та накопичення організаційної пам'яті. У такій конфігурації волонтерство перестав бути суто реактивною практикою і набуває ознак керованої мережевої системи.

Безперервність волонтерських ініціатив може бути забезпечена через впровадження багаторівневої моделі інституційної підтримки, у межах якої великі організації виконують функції «якорів стабільності», а малі ініціативи інтегруються в їхню інфраструктуру як гнучкі виконавчі осередки. Це дозволяє зменшити ризики розпаду проєктів після завершення кризових фаз і забезпечити передачу досвіду між поколіннями волонтерів.

Більш рівномірний доступ до ресурсів може бути досягнутий через запровадження комбінованої системи фінансування, що поєднує муніципальні гранти, цільові корпоративні внески та краудфандингові платформи з прозорою системою верифікації потреб. Додатково ефективним є впровадження механізму «спільного кошика ресурсів», коли частина допомоги акумулюється на рівні громади і розподіляється за пріоритетністю соціальних ризиків.

Підвищення ефективності координації можливе через створення цифрової екосистеми волонтерської взаємодії, яка інтегрує реєстри бенефіціарів, склади ресурсів, транспортні можливості та календарі акцій. Використання аналітики даних у такій системі дозволяє виявляти дефіцитні напрямки в реальному часі та уникати дублювання допомоги, яке характерне для фрагментованих моделей.

Юридична визначеність діяльності волонтерів може бути посилена через впровадження локального статусу «zareestrovanoogo volonterа hromadi», який передбачає мінімальний пакет гарантій, включаючи страхування під час виконання завдань, доступ до навчальних програм і можливість участі в муніципальних закупівлях гуманітарного характеру. Це формує більш передбачуване правове середовище та стимулює довгострокову участь.

Зниження рівня емоційного вигорання досягається через інституціоналізацію ротаційних графіків участі, коли волонтерська активність планується як змінна зайнятість із обов'язковими періодами відновлення. Ефективним може стати створення груп психологічної підтримки та супервізійних команд, які супроводжують волонтерів у складних напрямках діяльності, зокрема у сфері військової та медичної допомоги.

Підвищення професійності волонтерського середовища може забезпечуватися через інтеграцію сертифікаційних освітніх модулів у структуру закладів вищої освіти та комунальних навчальних центрів. Навчання доцільно будувати за модульним принципом, охоплюючи логістику, кризовий менеджмент, домедичну допомогу, комунікацію з вразливими групами та базові навички проєктного управління.

Зменшення інформаційної асиметрії між волонтерами та суспільством досягається через створення відкритих даних про потреби громади, де кожен запит має стандартизовану форму, рівень пріоритетності та статус виконання. Паралельно важливим є впровадження публічної аналітичної панелі, яка відображає рух ресурсів і дозволяє суспільству оцінювати ефективність волонтерської системи.

Стабілізація волонтерської активності у міжкризові періоди можлива через розвиток постійних соціальних практик участі, зокрема освітнього, екологічного та інклюзивного волонтерства. Такий підхід дозволяє підтримувати соціальну активність населення навіть за відсутності гострих кризових стимулів, формуючи сталі звички громадянської участі.

Посилення стратегічного виміру волонтерської діяльності забезпечується через інтеграцію волонтерських організацій у процеси розробки міських стратегій розвитку, коли громадський сектор бере участь не лише у виконанні завдань, але й у їх формуванні. Це створює умови для переходу від тактичного реагування до довгострокового планування соціальної відбудови.

Доцільним є розвиток міжсекторних партнерств між волонтерськими організаціями, бізнесом, університетами та медичними закладами, що дозволяє створювати змішані моделі ресурсного забезпечення та зменшувати залежність від одного джерела фінансування. Така багатоканальна структура підвищує стійкість системи до зовнішніх шоків.

У перспективі, найбільш ефективною є модель, у якій волонтерський рух КМТГ функціонує як мережево-інституційна екосистема, поєднуючи гнучкість самоорганізації з елементами планового управління, цифрової координації та професіоналізації ключових напрямів діяльності.

Систематизовані проблеми формування волонтерського руху та шляхи їх вирішення наведені в табл. 2.9.

Таким чином, ВР КМТГ формується як важливий механізм соціальної самоорганізації, однак його потенціал стримується інституційною фрагментарністю, ресурсною нерівністю та реактивним характером розвитку.

Таблиця 2.9 – Проблеми формування волонтерського руху та шляхи їх вирішення

Проблема	Шляхи вирішення
Хвилеподібний характер волонтерської активності та відсутність стабільних структур	Створення постійно діючих муніципальних координаційних центрів волонтерства; формування довгострокових програм підтримки ініціатив; закріплення механізмів передачі досвіду між проєктами
Розпад ініціатив після завершення кризових піків	Інституційна інтеграція малих ініціатив у мережі великих організацій; модель «якорних інституцій»; довгострокове програмне фінансування замість разових акцій
Нерівномірний доступ до ресурсів і фінансування	Запровадження муніципальних грантових фондів; змішані моделі фінансування (бюджет + бізнес + донори); механізм спільного ресурсного фонду громади
Фрагментація та дублювання діяльності волонтерських структур	Створення єдиної цифрової платформи координації; централізований реєстр потреб і ресурсів; аналітика розподілу допомоги в реальному часі
Інформаційні розриви між потребами та допомогою	Впровадження відкритих даних про запити; стандартизація заявок на допомогу; публічні дашборди волонтерської активності
Невизначений юридичний статус волонтерів	Запровадження статусу «zareєстрованого волонтера громади»; страхування діяльності; нормативне закріплення взаємодії з органами влади
Високий рівень емоційного вигорання	Ротаційні графіки участі; психологічна підтримка; супервізія для волонтерів у кризових напрямках; обов'язкові періоди відновлення
Відсутність системної професіоналізації	Сертифікаційні навчальні програми (логістика, домедична допомога, кризовий менеджмент); інтеграція навчання у ЗВО; модульні курси підвищення кваліфікації
Залежність від кризових подій як основного стимулу активності	Розвиток постійних соціальних програм (освіта, екологія, інклюзія); підтримка «міжкризового волонтерства»; інтеграція у щоденне життя громади
Відсутність довгострокового стратегічного планування	Включення волонтерських організацій у міські стратегії розвитку; спільне планування з ОМС; перехід від разових акцій до програм відновлення
Недостатня міжсекторна взаємодія (влада–бізнес–освіта–ГО)	Розвиток партнерських платформ; корпоративне волонтерство; залучення університетів до системних соціальних програм
Низький рівень накопичення організаційного досвіду	Створення цифрових архівів кейсів; документування практик; внутрішні бази знань волонтерських організацій

Подолання цих обмежень можливе через поєднання цифрової координації, правової визначеності, професіоналізації та інтеграції у стратегічне управління громадою, що перетворює ВР з кризового інструменту на стійкий елемент соціальної інфраструктури відновлення і розвитку.

ВР є системою добровільної безоплатної суспільно корисної діяльності, що реалізується через мережу організаційних форм: від локальних ініціатив окремих людей до великих інституціоналізованих структур, таких як БО «БФ «100% Життя», БФ «Карітас Україна», Український Червоний Хрест. Його ключові види охоплюють гуманітарне, медичне, військове, соціальне, екологічне та освітнє волонтерство, причому після 2022 року в Україні домінуючим став кризовий гуманітарно-військовий сегмент, який за оцінками міжнародних організацій охоплює мільйони залучених громадян. Таким чином, волонтерство виступає не допоміжним явищем, а структурним елементом забезпечення соціальної стійкості держави в умовах системних викликів.

Механізм формування ВР базується на поєднанні соціальної мобілізації, мережевої взаємодії та інституційної підтримки, що особливо яскраво проявилось в Україні після 24 лютого 2022 року, коли кількість волонтерських ініціатив зросла у багато разів порівняно з довоєнним періодом. У Кривому Розі цей процес реалізується через діяльність таких структур, як ГО «Вікінг», яка переорієнтувалася на забезпечення підрозділів ЗСУ технікою та гуманітарною допомогою, а також через «SHELTER+», який щорічно охоплює сотні дітей і молоді освітніми та соціальними програмами. Ключовим механізмом є горизонтальна координація через соціальні мережі, університети та релігійні громади, що дозволяє швидко мобілізувати ресурси без жорсткої централізації, але водночас створює ризики фрагментації.

Нормативно-правова база України, зокрема Закон України «Про волонтерську діяльність», постанова КМУ щодо обліку волонтерів та податкові пільги для благодійних організацій, створює базові умови для функціонування сектору, проте залишається недостатньо адаптованою до масштабів війни. У 2022–2024 роках фактичний обсяг волонтерської допомоги в Україні, за оцінками міжнародних донорів, перевищував мільярди гривень у натуральному та фінансовому вимірі, однак значна частина процесів досі регулюється на рівні

підзаконних актів і тимчасових процедур. Це формує правову асиметрію між високою фактичною роллю волонтерства (зокрема в КМТГ) та обмеженою інституційною формалізацією його статусу.

КМТГ є одним із найбільших промислових центрів України з населенням близько 600 тис. осіб та високою концентрацією гірничо-металургійного виробництва, зокрема підприємств ГМК-галузі. У 2018–2022 роках спостерігалось скорочення населення більш ніж на 20 тис. осіб, тоді як після 2022 року громада прийняла понад 100 тис. внутрішньо переміщених осіб, що суттєво змінило її соціальну структуру. Одночасно рівень руйнувань житлового фонду перевищив 1000 багатоквартирних будинків (станом на 2024 рік), що створює надзвичайне навантаження на систему соціального управління та підсилює роль волонтерського сектору як компенсаторного механізму.

ВР у м.Кривому Розі у 2022–2024 роках набув системного характеру, охопивши як гуманітарну, так і оборонну сфери. Так, ГО «Вікінг» здійснювала регулярні поставки допомоги підрозділам ЗСУ, включно з автомобілями, амуніцією та продовольством, тоді як «Kryvyi Rih Volunteer Community» зосередилась на соціальній підтримці вразливих груп, охоплюючи сотні людей похилого віку та дітей груп ризику. «SHELTER+» щорічно реалізує десятки освітніх, культурних і соціальних проєктів, включно з роботою з ВПО через центр «24». Сукупно ці організації формують багаторівневу систему волонтерської підтримки, яка компенсує дефіцити державних і муніципальних соціальних послуг у період війни.

Проблеми розвитку ВР в КМТГ мають системний характер і проявляються у фрагментації ініціатив, нерівномірності ресурсного забезпечення та залежності від кризових імпульсів. Наприклад, навантаження на волонтерські структури у 2022 році зросло у десятки разів порівняно з довоєнним періодом, тоді як у 2023–2024 роках спостерігалась часткова стабілізація, але без формування єдиної координаційної моделі. Суттєвими залишаються інформаційна розірваність між потребами населення і можливостями волонтерських структур, а також недостатня інтеграція

волонтерських ініціатив із закладами вищої освіти, бізнесом і органами місцевого самоврядування.

Вирішення цих проблем доцільно здійснювати через створення єдиної цифрової платформи координації волонтерської допомоги, впровадження муніципальних грантових механізмів підтримки, формалізацію статусу волонтера на рівні громади та розвиток системи його навчання і сертифікації, а також інтеграції волонтерських організацій у стратегічні програми відновлення м.Кривого Рогу, що дозволить трансформувати їх із кризового інструменту у довгостроковий елемент соціальної інфраструктури громади. Важливим напрямом також є запровадження інструментів психологічної підтримки та ротації учасників, що зменшить ризики вигорання, а також посилення міжсекторної взаємодії для формування стабільної мережевої моделі волонтерства. У сукупності реалізація запропонованих заходів дозволить перейти від фрагментованої та реактивної моделі волонтерського руху до більш структурованої та стійкої системи соціальної самоорганізації громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вергелюк Є. Волонтерський рух та громадянська участь в Україні: від мобілізації у війні до ролі у післявоєнному відновленні та зміцненні інституційної стійкості. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. № 3(79). С. 10–19. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-3\(79\)-2](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-3(79)-2)
2. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2018. Т. 21. № 9. С. 47-57.
3. Вашкович В. В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2018. 20 с.
4. Голуб В. Волонтерська діяльність в системі взаємовідносин держави і суспільства : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління. Київ, 2016. 20 с.
5. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. Волонтерство в соціальній роботі / упоряд. О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко. Київ : Главник, 2006. 126 с.
6. Горєлов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські практики : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2015. 36 с.
7. Голованова Т. П., Гапон Ю. А. Волонтерство в соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства. Запоріжжя, 1996. 314 с.
8. Козачук М. Нові види волонтерства в Україні як відповідь на виклики часу. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. Вип. 1/2 (29/30). С. 52–57.
9. Сірко В. С. Адміністративно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 20 с.

10. Грищенко Н. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. № 2 (38). С. 73–78.
11. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2 (57). С. 25–40.
12. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
13. Еволюція громадянського соціуму в Україні у контексті російсько-української війни: волонтерський рух та його виміри : дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр». Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2023 рік. 87 с.
14. MOBILISE PROJECT. Ukraine Wartime National Surveys. 2022, June 1. URL: <https://mobiliseproject.com/2022/06/01/ukraine-wartime-national-surveys/>
15. Зверєва І., Лактіонова Г. Волонтерство в соціально-педагогічній діяльності. Київ: Науковий світ, 2001.
16. Зверєва І.Д., Безпалько О.В., Харченко С.Я. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / за заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
17. Камінська Л.Ф. Теоретичні підходи до дослідження суспільних рухів. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія «Соціологія»*. 2010. № 1-2. С. 91-93.
18. Голуб В.Л. Державне визнання волонтерської діяльності як чинник розвитку взаємовідносин держави та суспільства. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 4 (47). С. 110–118.
19. Калениченко Р.А. Волонтерство в соціальній роботі: навч. посіб. Київ: КиМУ, 2008. 86 с.

20. Буркова Л. А., Кругла Н. М. Теоретичні аспекти дослідження волонтерства як категорії державного управління. *Економіка і суспільство*. 2019. Вип. 20. С. 547–556. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-71>
21. Бондаренко З.П., Журавель Т.В., Лях Т.Л. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / за ред. Т.Л. Лях. Київ: Версо-04, 2012. 288 с.
22. Бевзенко Л. Волонтерський рух в Україні: методологічні проблеми концептуалізації та емпірична фіксація підсумків п'ятирічної активності. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. С. 360-368.
23. Безпалько О., Заверинко Н., Звера І., Лях Т. Волонтерство: poradnik для організатора волонтерського руху. Київ. ВГЦ «Волонтер», 2016. 176 с.
24. Вашкович В.В., Манзюк В.В., Рошканюк В.М. Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 200 с.
25. Вашкович В. В. Посібник волонтера. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.
26. Веденєєв Д. В., Турчак О. В. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військово-науковий вісник*. 2018. Вип. 30. С. 206–216. URL: <http://vny.asv.gov.ua/article/view/153726>.
27. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ. : ДІСМП, 2022. 240 с.
28. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей повоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки*. 2022. Том 21, №3. С. 277-290.
29. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Грані*. 2017. Т. 20, № 7. С. 72–79.
30. Манелюк Ю., Луценко В., Савчук Н. Волонтерський рух України в

умовах військової агресії. *Науковий журнал «ПОЛІТИКУС»*. 2022. Вип. 6. С. 29–33

31. Дворянин П. Висвітлення волонтерської діяльності в засобах масової інформації України (2014–2023 рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 65. том 2. С. 18-23.

32. Карий О., Панас Я. Передумови залучення волонтерів для забезпечення соціально-економічного розвитку громад. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. №2. С. 156-169.

33. Лопатченко І. Аспекти публічного управління розвитком волонтерського руху в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державне управління»)*. 2022. № 1 (16). С.152-161.

34. Матійчик А. В. Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку громадянського суспільства. *Грані*. 2016. № 8. С. 100-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_8_15.

35. Панькова О., Касперович О. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки*. 2022. вип. 21, вип. 3, С. 277-294, <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1605>.

36. Паславська О. Становлення та розвиток волонтерського руху в Україні (історико-правове дослідження). *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 4 (8). С. 22-28.

37. Руденко В. Волонтерство як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан та проблематика. *Економіка та суспільство*. 2023. (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-32>

38. Шайгородський Ю. Волонтерська діяльність як форма суспільної мобілізації у відсічі російській агресії. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2023. № 8. С. 78.

39. Яновська О. Інституалізація волонтерського руху в Україні: безпековий вимір. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2017. №1/2. С. 80-83.

40. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України» від 15.08.2022 р. № 2520-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2520-20>

41. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII (у ред. від 27.04.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>

42. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. № 2558-III (у ред. від 15.12.2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> 4 Положення про Національну соціальну сервісну службу України, затверджене постановою КМУ від 26.08.2020 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF>

43. Верховна Рада України. (2018). Закон України «Про громадські об'єднання». URL: з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

44. Верховна Рада України. (2006). Закон України «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» Доступно з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12/conv>

45. Верховна Рада України. (2019). Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

46. Верховна Рада України. (2019). Закон України «Про соціальні послуги». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/file/2671-VIII>

47. Загальна декларація про волонтерську діяльність. (2011). URL: <https://old.dyvensvit.org/articles/2018.html>

48. Загальна декларація прав людини (1948) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_015

49. Криворізька територіальна громада. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/3644>
50. Криворізька міська рада та її виконавчий комітет. Офіційний сайт. <https://kr.gov.ua>
51. Стратегія розвитку Криворізької міської територіальної громади до 2030 року. Кривий Ріг, 2025. 152 с.
52. Кількість зареєстрованих волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>
53. Шелтер Плюс. Офіційний сайт. URL: <https://shelter-plus.com/volunteering>
54. Kryvyi Rih Volunteer Community. Офіційний сайт. URL: <https://vcua.org/cities/krivij-rig>
55. ГО «Вікінг». Офіційний сайт. URL: <https://viking-go.com/#rec843093661>
56. NGO “4.5.0. Kryvyi Rih” – Official website. About us and activity results (12,358 humanitarian packages; 264 tons aid). URL: <https://450kr.com/en/about-us-4-5-0-kryvy-rih-ukraine/>
57. GMK Center. Metinvest allocated UAH 20 million to support IDPs in Kryvyi Rih. 2022. URL: <https://gmk.center/en/news/metinvest-has-allocated-uah-20-million-to-support-idps-in-kryvyi-rih-since-the-beginning-of-the-war/>
58. GMK Center. Metinvest provided UAH 46 million in aid to hospitals in Kryvyi Rih. 2022. URL: <https://gmk.center/en/news/metinvest-has-provided-uah-46-million-in-support-to-hospitals-in-kryvyi-rih-since-the-beginning-of-the-war/>
59. Ukrainian Red Cross Society. Assistance to those affected in Kryvyi Rih following rocket attacks (psychological aid, evacuation response). 2024. URL: <https://redcross.org.ua/en/uncategorized/2024/07/81679/>
60. Ukrainian Red Cross Society. Emergency response operations in Kryvyi Rih (psychological first aid and field assistance). 2024. URL: <https://redcross.org.ua/en/uncategorized/2024/08/87952/>

61. БО «100% Життя» — офіційна інформація про діяльність та регіональну мережу (охоплення 24–25 регіонів, сотні тисяч пацієнтів). URL: <https://network.org.ua/about/>

62. LIGA.net. “100% Life: як організація працює під час війни та забезпечує пацієнтів лікуванням”. URL: <https://projects.liga.net/100life/>

63. БО «100% Життя Запоріжжя» — звіти про гуманітарні програми та охоплення понад 1000000 отримувачів допомоги. URL: <https://zpnetwork.org.ua/pro-nas/>

64. DOU / профіль організації 100% Життя (участь у медичній реформі та eHealth, партнерство з державою та міжнародними фондами). URL: <https://jobs.dou.ua/companies/bo-100-vidsotkiv-zhittya/>

65. “Марафон добра” у Кривому Розі за участі БФ «Хесед Хана» та волонтерських команд міста. Перший міський, 2026. <https://one.kr.ua/news/63491>

66. Школа волонтерів на базі БФ «Хесед Хана» у Кривому Розі. <https://rozmovi.dp.ua/shkola-volonterov-v-kryvom-roge>

67. Волонтерські кулінарні та соціальні ініціативи у БФ «Хесед Хана» (проекти підтримки маломобільних осіб). JewishNews, 2025. <https://jewishnews.com.ua>

68. Перший міський. Притулок БФ «Рукавичка-КР» врятував понад 1000 тварин (2024). <https://one.kr.ua>

69. Happy Paw. Реєстр притулків і «Дім врятованих тварин Фея» (Кривий Ріг). <https://happypaw.ua>

70. United for Animals. Програми підтримки притулків і постачання корму в регіони України. <https://united4animals.com>

71. Весь Кривий Ріг / Happy Paw. Програми стерилізації безпритульних тварин у Кривому Розі. 2024. <https://www.veskr.com.ua>

72. Сидоренко О.О. Волонтерський рух у світі та в Україні. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Том 10, Вип. 28. Режим доступу: <http://www.apppsychology.org.ua/index.php/ua/arkhivvydannya/tom-10/vipusk-28-v-10-mua>.

73. Жорняк А., Подпльота С. Сутність та особливості функціонування системи Волонтерського руху у Німеччині. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. Спецвипуск. С. 51-56.

74. Світовий волонтерський рух: стан і статус. *Вісник економічної науки України*. 2019. Київ. КНЕУ. С. 73–76.

75. Кокорський В. Ф. Динаміка генералізованої довіри і волонтерство в Україні після Революції Гідності. *Політичне життя*. 2018. № 3. С. 96–100. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_3_18

76. Маккарлі С. Управління діяльністю волонтерів. Як залучити громадськість до вирішення проблем суспільства. Київ, 2018. 160 с.

77. Тарасенко Т. Волонтерська діяльність як пріоритет державної молодіжної політики в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Випуск 2. С. 121-129.

78. Ящук І. Сівак Н. Залучення молоді до волонтерської діяльності: методичний посібник». Хмельницький. ХГПА, 2019. 136 с.

РЕЗУЛЬТАТИ SWOT-АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ КМТГ [52]

ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ	
СИЛЬНІ СТОРОНИ	
1. Унікальне географічне розташування та логістичний потенціал	Громада розташована в центральній частині України (між Кіровоградською, Миколаївською, Херсонською, Запорізькою областями) у степовій зоні України. Громаду перетинають 2 автошляхи національного значення Н11, Н23. Громада має розвинену транспортну й логістичну інфраструктуру, зокрема залізничну (вантажна залізнична станція 1 класу), автомобільну. Наявний аеропорт (КП «Міжнародний аеропорт Кривий Ріг»), який може приймати літаки усіх класів.
2. Кліматичне, природне різноманіття та багаті поклади мінеральних ресурсів	Кривий Ріг розташований в зоні помірно-континентального клімату і відноситься до південного посушливого, теплого агрокліматичного району. Це місце злиття річок Інгулець і Саксагань, які відносяться до басейну Дніпра. У громаді налічується 14 об'єктів природно-заповідного фонду України загальною площею 375,45 га. Криворіжжя багате мінеральними водами: питними, лікувально-столовими та лікувальними (радоновими, сірководневими, залізистими та водами, багатими на йод і бром). Громада розташована у межах Криворізького залізрудного басейну, в якому зосереджено близько 50 видів металевих і неметалевих корисних копалин: рудні родовища, поклади доломіту, покрівельні та талькові сланці, сурик, охра, будівельні піски, суглинки, скандій, ванадій, унікальне в своєму роді виробне каміння, представлене променистим кварцом і криворізькою яшмою, а також ще близько 40 елементів таблиці Менделєєва.
3. Унікальна економічна спеціалізація та промисловий потенціал	У Кривому Розі розташовано 8 з 11 підприємств України з видобутку та переробки залізрудної сировини. В громаді є близько 140 промислових підприємств, які разом формують унікальний гірничо-металургійний кластер. Суттєвою є доля громади у ВВП країни. В Кривому Розі знаходиться понад 50 будівельних підприємств; 40 підприємств, які виробляють товари легкої промисловості; понад 50 підприємств займаються виробництвом продуктів харчування; розвивається промисловий туризм.
4. Ефективна муніципальна політика збереження й поліпшення довкілля та сталого управління відходами (промисловими й побутовими)	Активне впровадження природоохоронних заходів на промислових підприємствах за період 2015 – 2023 років зумовило зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря майже в 4 рази, зменшення обсягів використання питної води на 35%. В громаді збудовано магістральний водогін р. Інгулець – Південне водосховище, що забезпечило оздоровлення р. Інгулець та поліпшило водопостачання громади.

СИЛЬНІ СТОРОНИ	
4. Ефективна муніципальна політика збереження й поліпшення довкілля та сталого управління відходами (промисловими й побутовими)	Розроблено Місцевий плану управління відходами, що є ключовим керівним документом у сфері управління усіма видами відходів у громаді за європейськими стандартами. У громаді впроваджено інноваційні технології з раціонального використання відходів видобувної промисловості. Реалізуються проєкти з впровадження новітніх технологій у сфері збору й перероблення ТПВ, зокрема будівництва комплексу з перероблення ТПВ.
5. Ефективна муніципальна політика енергоефективності	У громаді активно здійснюють роботи з модернізації системи опалення, заміни вікон на енергоефективні та ламп на енергозберігаючі, встановлення приладів обліку природних і енергетичних ресурсів та інші енергоефективні заходи на об'єктах комунальної власності, у житловому й виробничому секторах.
6. Притік людських ресурсів за рахунок ВПО	Залучення ВПО в громаду (станом на 19.09.2024 – 99366 осіб ВПО) збільшує чисельність населення громади, забезпечує позитивне сальдо міграції. У громаді збільшилась кількість трудових ресурсів, які можна залучити у місцеву економіку.
7. Розвинена соціальна інфраструктура та громадський транспорт	Добре розвинена (у порівнянні з іншими громадами) соціальна інфраструктура громади забезпечує населення якісними послугами у сфері культури, спорту, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту. Створено Кризовий центр для жінок, постраждалих від насильства в сім'ї, Денний центр соціально-психологічної допомоги, працюють 4 мобільні бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. У громаді достатньо розгалужена мережа громадського транспорту, представлена різними його видами, зокрема електротранспортом.
8. Розгалужена система закладів освіти та високий науково-технічний потенціал	У громаді розташовано 5 закладів вищої освіти (понад 10 тис. здобувачів освіти); 14 закладів фахової передвищої освіти; 12 закладів професійної освіти, STEM-освіта, STEM – лабораторії. Наявний кадровий потенціал для наукових розробок та інноваційної діяльності, частково збережений науковий потенціал громади.
9. Ефективна містобудівна діяльність	Розроблено Генеральний план міста Кривий Ріг (2011 р.), розроблено науково-проєктна документація «Історико-архітектурний опорний план м. Кривого Рогу» та визначено межі й режими використання історичних ареалів, розроблено зонування території. В межах створення Єдиної інформаційної системи формується і ведеться містобудівний кадастр геоінформаційної системи, впроваджено програмно-інтеграційний комплекс ГІС та геопортал громади.

10. Ефективна міжнародна співпраця	Керівництвом громади побудовано системну роботу з міжнародними партнерами в рамках спільних проєктів у різних сферах і галузях: USAID (США), UNICEF, Агентство розвитку Люксембургу “Lux-Dev” та Люксембурзькою консалтинговою компанією “Proman”, Програмою розвитку ООН (UNDP), французької компанії «Нео-Еко», GIZ (Німеччина), «Hyundai Engineering Co.LTD» (Республіка Корея), Французькою агенцією розвитку (AFD), Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, ACTED (Франція), ЄБРР, Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва (SDC), Міжнародною організацією з міграції (IOM), Міжнародною компанією “Deloitte” тощо. Завдяки такій співпраці отримано підтримку в реалізації різноманітних інфраструктурних проєктах, гуманітарну допомогу, в соціальній сфері та у галузях освіти й культури.
11. Створено якісні інвестиційні продукти	У громаді створено й зареєстровано індустріальний парк «Кривбас». КП «Інститут розвитку міста Кривого Рогу» Криворізької міської ради визначено керуючою компанією парку. В громаді є вільні земельні ділянки та сформовано портфель інвестиційних проєктів за напрямками водозабезпечення, енергоефективності, підтримки стартапів та підприємництва, розвитку інновацій та впровадження засад циркулярної економіки. Значна кількість проєктів розробляється /фінансується у співпраці з міжнародними партнерами. Міжнародним рейтинговим агентством Fitch Ratings присвоєно кредитний рейтинг Кривого Рогу в іноземній та національній валюті – «ССС». Це свідчить про стійкість громади, навіть за умов військової агресії, що є особливо важливим для наявних і потенційних інвесторів.
12. Активна цифровізація громади	У громаді впроваджено електронні сервіси з надання послуг для населення, зокрема на базі ЦНАП, здійснюються комунікації з громадськістю із застосуванням мобільних додатків.
СЛАБКІ СТОРОНИ	
1. Високій рівень антропогенного навантаження на довкілля	Найбільший вплив на довкілля в громаді здійснюють підприємства металургійної та гірничодобувної промисловості. Основними забруднювачами атмосферного повітря громади є ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПрАТ «ЦГЗК», «ПІВНГЗК», «ІНГЗК», «Кривий Ріг Цемент», «Суха Балка», АТ «Криворізький залізорудний комбінат», «ПІВДГЗК», ТОВ «Рудомайн», «Українська гірничодобувна компанія», «Запорізький ливарно-механічний завод». Діяльність великих підприємств чинять суттєвий негативний вплив на стан усіх складових довкілля (пустоти, відвали, ґрунти, вода, повітря тощо). Зокрема, розробка родовищ корисних копалин призводить до порушення земної поверхні, створення нових техногенних форм ландшафту, що є джерелами впливу на довкілля.
2. Монопрофільність громади	Залежність громади від гірничо-металургійного комплексу, підприємства якого займають понад 70% загальної площі

	промислових територій міста Кривий Ріг. На цих та суміжних підприємствах зайнято понад 60% працездатного населення громади.
3. Високий рівень зносу житлово-комунальної інфраструктури та інженерних мереж	Рівень зносу обладнання котелень 73%; теплорозподільчих пунктів – 54%; теплових мереж – 67%; знос електричних мереж Криворізьких міських електричних мереж ПАТ «Енергетична компанія Дніпрообленерго» складає за силовими трансформаторами – 61%, за лініями електропередач – 29%. У громаді застарілий житловий фонд, недостатні темпи реконструкції / будівництва нового житла, зокрема соціального.
4. Ускладнені містобудівні та логістичні умови громади	Територія громади має розчленований характер. Основні зони розселення та інфраструктури життєзабезпечення мешканців формуються на території великої довжини (площа громади – 431,4 км ² , довжина – 126 км, ширина – 20 км). Інфраструктурне обслуговування населення та бізнесу ускладнює значне віддалення від житла основних фокусів трудового тяжіння. Низький рівень доступності міського середовища для всіх категорій населення громади. Недостатня кількість безбар'єрних об'єктів, зокрема пристосованих одиниць громадського транспорту, магазинів й інших закладів.
5. Негативна демографічна ситуація й скорочення природного приросту населення	Населення громади поступово скорочується (з 2018 до 2022 року чисельність наявного населення зменшилась на 20716 осіб). Починаючи з 2018 року спостерігається тенденція щодо зменшення рівня народжуваності та збільшення смертності населення. Так, якщо протягом 2018 року в громаді народилося 4796 немовлят, то у 2020 році цей показник зменшився на 484 особи і становив 4312 дітей.
6. Дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці	Значна міграція населення, зокрема професійних кадрів і молоді, спричинила зміну структури населення та безробіття (зменшення кількості висококваліфікованих кадрів з вищою та професійно-технічною освітою). Зменшення обсягів виробництва спричиняє зменшення кількості високооплачуваних нових робочих місць. Професійно-технічна освіта не завжди відповідає потребам сучасного ринку праці, а рівень співпраці між місцевими підприємствами та освітніми закладами недостатній, зокрема щодо розвитку дуальної освіти.
7. Ускладнені умови забезпечення потреб у водопостачанні та теплозабезпеченні громади	Внаслідок знищення греблі Каховської ГЕС і гідротехнічних споруд (греблі) Карачунівського водосховища виникла загроза припинення питного водопостачання для понад 600 тис. мешканців Криворізької МТГ і громад Криворізького району. Рівень зносу насосних станцій становить 51%; мереж водопостачання – 60%, мереж водовідведення – 46% спричиняють часті пориви водопроводів і знижує якість водопостачання й водовідведення. В громаді досить велика протяжність теплових мереж, яка в двохтрубному вимірюванні становить 780,31 км. Рівень зносу обладнання котелень становить 73%, теплорозподільчих пунктів – 54%, теплових мереж – 67%.

8. Пошкодження виробничої, транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури громади внаслідок ракетних обстрілів	Значних пошкоджень у громаді зазнали житлові будинки, промислові об'єкти, готелі (зокрема «Аврора», «Арена» «Дружба», «Центральний»); об'єкти соціальної сфери (освітні, медичні заклади, будинки культури) об'єкти енергетики, електро-, газо-, теплопостачання (Криворізької ТЕС), водопостачання й водовідведення (Карачунівське водосховище) тощо. Початок повномасштабної війни спричинив значні кризові явища у промисловості, які обумовлені загрозою обстрілів, вимушеною трудовою міграцією, руйнуванням виробництв, ускладненням експорту продукції, збільшенням ціни на перевезення.
9. Недостатній рівень розвитку системи цивільного захисту населення в умовах воєнного стану	У громаді відчувається дефіцит якісних захисних споруд (укриттів). Система накопичення матеріального резерву в обсягах, необхідних для проведення відновних робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій та здійснення заходів в умовах воєнного стану потребує поліпшення.
10. Недосконала система фінансування прикладних досліджень та інноваційних розробок	У громаді спостерігається низький рівень взаємодії бізнесу з університетською й академічною наукою, недостатній рівень фінансування витрат на інноваційну діяльність, неналежна науково-виробнича інтеграція, відсутність локальних інструментів підтримки кластерів і кооперації. Освітні й наукові інституції громади мають низький рівень співпраці зі світовими університетами та дослідницькими центрами для розвитку нових технологій.
11. Недосконала система здійснення ремонтів у багатоквартирних будинках	У Кривому Розі низький показник рівня створення ОСББ (746 ОСББ, до прикладу у Львові 1436 ОСББ). Відповідно повільно відбувається оновлення фасадів і здійснення ремонтних робіт у багатоквартирних житлових будинках. Недостатньо ефективно впроваджуються механізми співфінансування ремонтних робіт мешканцями багатоквартирних будинків та їх участь у державних і грантових програмах співфінансування таких робіт.
12. Недостатній рівень енергонезалежності й енергобезпеки громади	Громада не достатньо забезпечена власною електрогенерацією. Кількість місцевих електрогенеруючих установок, які знаходяться в громаді не забезпечує її енергонезалежність.
ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ	
МОЖЛИВОСТІ	
1. Завершення активної фази воєнних дій	Стабілізація соціально-економічної та політичної ситуації в країні. Очікується повернення економічно активної частини мешканців, поживавлення інвестиційної діяльності та економіки загалом.
2. Продовження розпочатих реформ з трансформації України	Очікується продовження й поглиблення трансформаційних реформ у сфері децентралізації, освіти, медицини, підтримки малого та середнього підприємництва, енергетики, боротьби із корупцією, цифровізації тощо.
3. Залучення додаткових фінансових ресурсів для	Розширення участі територіальної громади й фінансування проєктів з коштів Державного фонду регіонального розвитку,

розвитку громади з національних джерел	Державного фонду енергоефективності, Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації тощо.
4. Державне стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв та інноваційної діяльності	Створення інституцій науково-технічної та технологічної підтримки інноваційної економіки. Стимулювання впровадження високоефективних технологій (4.0 Індустрія), SMART- спеціалізації, стимулювання інвестицій в пріоритетні галузі економіки.
5. Стимуляційна державна політика підтримки вітчизняного бізнесу	Вдосконалення державної регуляторної та фіскальної політики щодо вітчизняних підприємств. Впровадження політики підтримки виробництва локальних продуктів харчування, переробної промисловості тощо.
6. Вступ України до Європейського Союзу	Повноцінне входження в європейські природно-географічні, екологічні, економічні, соціальні та інноваційні спільноти та мережі відкриває значні можливості й ресурси до розвитку країни, регіонів і територіальних громад України. Після вступу України до ЄС громада отримає доступ до Європейських структурних та інвестиційних фондів (ESIF) в рамках Політики згуртованості ЄС, що дозволить фінансувати проекти її розвитку як регіонального полюсу зростання.
7. Посилюваний доступ до фінансово-ресурсних можливостей програм міжнародної технічної допомоги (МТД) та міжнародних фінансових інституцій (МФІ)	Передбачається розширення присутності в Україні програм і проектів міжнародної технічної допомоги, транскордонної співпраці, МФІ, що поліпшить доступ до фінансово-ресурсних можливостей.
8. Співпраця з міжнародними програмами розвитку малого та середнього підприємництва	Співпраця з ЄС передбачає інтеграцію українського МСП в економічні, фінансові, інноваційні європейські мережі (європейські програми й проекти підтримки бізнесу, програми й кредитні ресурси МФІ, європейські програми «Горизонт 2020», COSME тощо).
9. «Зелене» відновлення України та збільшення фінансування проектів у сфері ВДЕ	Упровадження державної політики підтримки «зеленої» енергетики та енергоефективності, державне стимулювання та запровадження цільових державних програм підтримки «зеленого переходу» та «справедливої трансформації». Впровадження новітніх технологій у сфері збереження довкілля, протидії зміни клімату, інтеграція положень директив ЄС щодо досягнення кліматичної нейтральності. Все більше донорів підтримують проекти, що стосуються використання ВДЕ, що створює додаткові можливості для залучення ресурсів до економіки громади. Громада має значний потенціал для розвитку сонячної та вітрової енергетики.
10. Впровадження політики підвищення соціальних стандартів життя	Реформування застарілої системи соціального забезпечення, розвиток ринку соціальних послуг в умовах післявоєнного відновлення країни.

11. Підтримка цифровізації та впровадження електронних послуг	Підвищення попиту на електронні публічні послуги та їх трансформація. Інтеграція України в Єдиний цифровий ринок ЄС та упровадження ГІС України, сервісів із використанням технологій штучного інтелекту AI.
ЗАГРОЗИ	
1. Посилення впливу глобальних тенденцій зміни клімату та погіршення стану довкілля	Непрогнозоване прискорення процесів глобальних тенденцій зміни клімату, їх вплив на природні та урбаністичні, соціально-економічні системи. Підвищення техногенного навантаження негативно впливає на стан довкілля громади та регіону. Погіршення екологічної ситуації внаслідок бойових дій та обстрілів. Посуха або аномальні погодні умови можуть ускладнити доступ до водних ресурсів, важливих для промисловості.
2. Ескалація та розширення військових дій	Посилення негативних тенденцій – зниження інвестиційної привабливості України, наростання соціальної напруги, відтік найбільш активного населення, втрата чоловічої частини населення. Атаки на енергетичні об'єкти в Кривому Розі, Дніпрі, Одесі, Миколаєві, Запоріжжі, що можуть призвести до часткової, або повної зупинки електропостачання в громаді.
3. Відтік капіталу та інвестицій з України внаслідок військових дій та безпекових умов	Перетікання зарубіжного інвестиційного капіталу в аналогічні галузі виробництва і сфери послуг та інфраструктуру більш безпечних країн-сусідів.
4. Демографічна криза, старіння населення та вимивання трудового потенціалу України	Високий рівень захворюваності та смертності населення, зокрема через військові дії, відтік працездатного населення, зокрема молоді за кордон, соціальна депресія, погіршення психологічного стану суспільства через війну та кризові явища. Збільшення кількості трудових мігрантів з громади, регіону, країни (ліберальне ставлення більшості країн ЄС до біженців з України), ВПО, зменшення кількості висококваліфікованої робочої сили. Подальший відтік населення, особливо молоді, з часом може створити дефіцит трудових ресурсів.
5. Збільшення кількості аварій на об'єктах критичної інфраструктури	Внаслідок ракетних обстрілів значних ушкоджень зазнали об'єкти критичної інфраструктури, зокрема енергетичної системи України, що підвищує навантаження на наявні об'єкти. Збільшення аварійності інженерних мереж і об'єктів інфраструктури також обумовлено наростаючим рівнем їх зношеності.
6. Посилення інфляційних процесів	Інфляційні процеси можуть призвести до зниження купівельної спроможності населення, зростання вартості енергоносіїв, транспортних витрат, сировини, девальвації національної валюти.
7. Підвищення вартості енергоносіїв, низький рівень енергоефективності та енергобезпеки	На розвиток громади впливає висока вартість і тривалість підключення до електромереж, зростання вартості енергоносіїв, низький рівень впровадження альтернативних джерел енергії, сучасних енергоефективних технологій та проєктів.

8. Скорочення міжнародної технічної допомоги та діяльності МФІ в Україні	Скорочення зовнішніх ресурсів може призвести до посилення конкуренції за інвестиційні ресурси, новітні технології модернізації інфраструктури, подолання екологічних, економічних і соціальних викликів. Зниження обсягів інвестування в інноваційні технології та дослідницьку діяльність у сфері збереження довкілля, впливатиме на стримання імплементації положень директив ЄС і діяльність проектів міжнародної технічної допомоги.
9. Впровадження більш жорстких екологічних стандартів ЄС на продукцію	Жорсткі екологічні стандарти ЄС можуть викликати додаткові витрати для виробників (експортерів) металургійної продукції. Уряди багатьох країн, включаючи країни ЄС, активно зменшують використання вуглецевоемної продукції, що знижує попит на традиційну металургійну продукцію.
10. Глобальні коливання й нестабільність на міжнародних ринках продукції та сировини	Нестабільність (волатильність) ринків металургійної продукції та геополітична нестабільність можуть негативно вплинути на ключові експортні ринки підприємств громади. У зв'язку з російсько-українською війною спостерігається суттєве зменшення видобутку українського вугілля, зокрема коксівного. Ця негативна тенденція впливає на стан і стабільність роботи підприємств металургійного комплексу та спричиняє потребу в закупівлі вугілля на міжнародних ринках.